

מסכת שבת

פרקי שבת

החומר של:

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

עם פירושי ראשוני, תוספות חסידיות ופסקי הלכה רבים, ופירושים המעמיקים את חשיבות החומר. גם פירושים מודרניים וחדשניים, ופירושים המשלים לחדר המבית, ולא פחות חסידים מיושנים, אלו אשר ראו את המסכת כחומר חיוני ופורה במיוחד. מסכת שבת היא מסכת המבשרת על חשיבותה של השבת, ואת חשיבותה של התורה. מסכת שבת היא מסכת המבשרת על חשיבותה של השבת, ואת חשיבותה של התורה. מסכת שבת היא מסכת המבשרת על חשיבותה של השבת, ואת חשיבותה של התורה.

תוכן עניינים

עמוד 3

נרות שבת

עמוד 19

קידוש

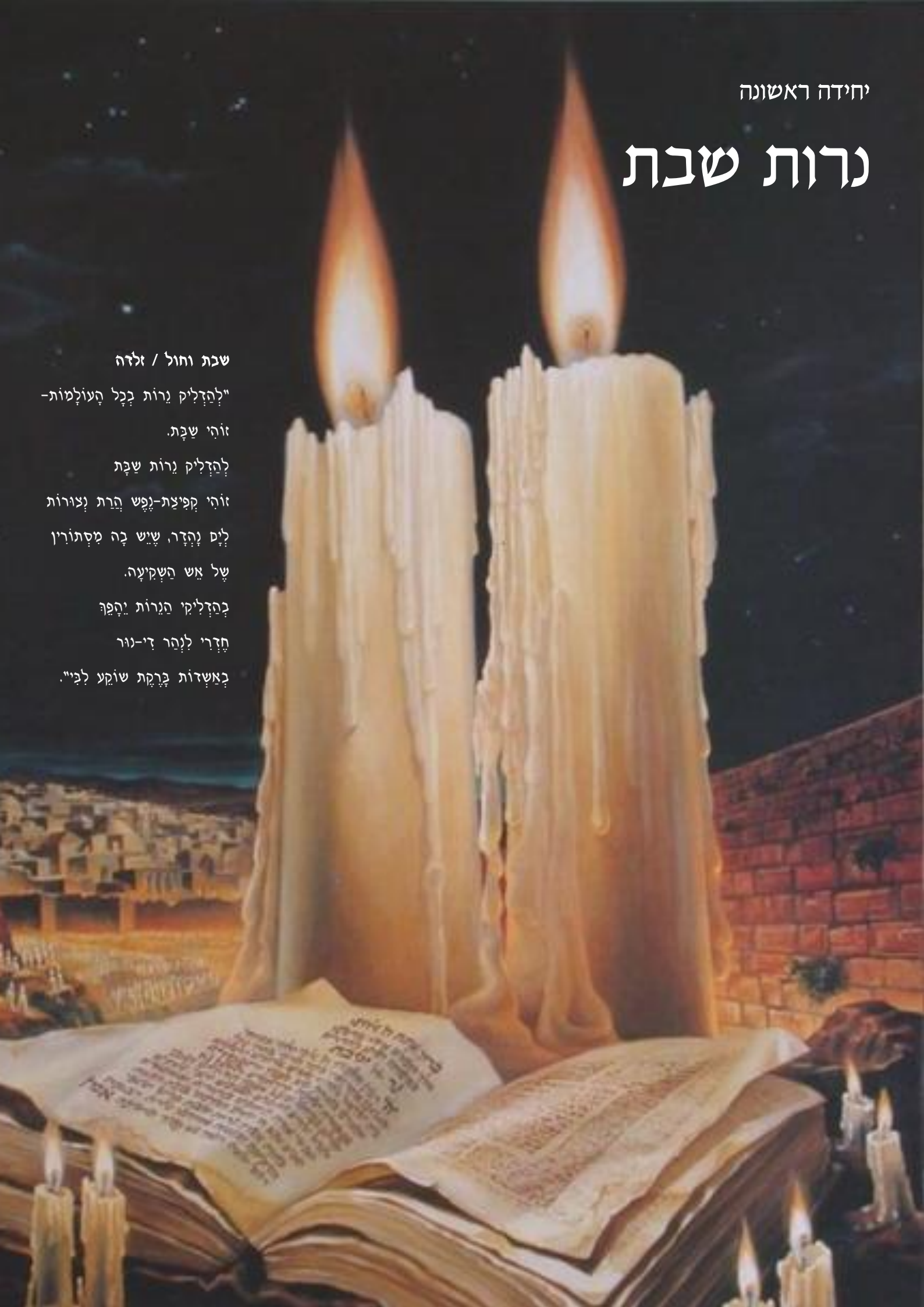
עמוד 50

לי"ט אבות מלאכה

יחידה ראשונה

נרות שבת

שבת וחול / זלדה
"להדליק נרות בכל העולמות-
זוהי שבת.
להדליק נרות שבת
זוהי קפיצת-נפש הרת נצורות
ליום נהדר, שיש בה מסתורין
של אש השקיעה.
בהדליקי הנרות יהפך
חדרי לנהר די-נור
באשדות ברקת שוקע לבי".

דעו לכם!
 סבא שלי לימד אותי כשהייתי בגילכם,
 שתמיד לפני שבאים ללמוד נושא מסוים בגמרא,
 חייבים להכיר את המשנה העוסקת באותו נושא...
 ואני מוסיף שמומלץ גם לקרוא מתוך ההקדמה של פרשנים למשנה- על
 אותו פרק.
 למשל הפעם הייתי ממליץ לכם לקרוא מעט מדבריו של חנוך אלבק- שחי
 לפני מספר שנים, שכתב פירוש נהדר למשנה...
 ואז לקרוא קצת מהמשנה העוסקת בנושא...

לפניכם קטע מתוך ההקדמה של חנוך אלבק לפרק שני במסכת שבת:

"פרק שני עוסק בהדלקת נר של שבת.
 הדלקת נר בשבת חובה (בבלי, שבת,
 כ"ה, ב') והיא כבר נוהגת מזמן קדום,
 כמו שמוכח מהמחלוקת שבין נחום
 המדי, שחי בזמן הבית (בית המקדש),
 ובין החכמים- אם מדליקים בחלב
 מבושל, וכמו שמעידים סופרים רומיים
 שחיו בזמן הבית (בית המקדש)".

חנוך אלבק

על פי דבריו של אלבק, מאיזו תקופה נהגו להדליק נרות שבת?

- א. מתקופת האבות: אברהם, יצחק ויעקב.
- ב. מתקופת בית המקדש השני.
- ג. מתקופת מעמד הר-סיני וקבלת התורה.
- ד. מתקופת הגמרא.

אם חנוך אלבק כתב שהדלקת נרות הייתה נהוגה עוד
 בימי בית המקדש- אז בוודאי שבמשנה יהיה כתוב
 שחייבם והדליק נרות ויסבירו לנו מה המקור להדלקת
 נרות וההסבר מדוע יש להדליק נרות...

האם אתם מסכימים עם האמירה הזו?

על אלו שאלות הייתם מצפים שהמשנה תענה בדבריה על הדלקת נרות שבת?

אני מסכים איתכם במאה אחוז!
אבל זה לא פשוט כל כך...
אתם מוזמנים בעצמכם לעיין במשנה שלפניכם, מתוך מסכת שבת,
ולבחון על איזו משהאלות שהצגתם היא עונה...
אני מקווה שלא תתאכזבו...

ב,א במה מדליקין ובמה אין מדליקין?

אין מדליקין לא בלכש, ולא בחוסן, ולא בכלד, ולא בפתילת
האידן, ולא בפתילת המדבר, ולא בירוקה שעל פני המים. לא
בזפת, ולא בשעווה, ולא בשמן קיק, ולא בשמן שריפה, ולא
באליה, ולא בחלב.

נחום המדי אומר: מדליקין בחלב מבושל.

וחכמים אומרים: אחד מבושל ואחד שאינו מבושל -
אין מדליקין בו.

ב,ב אין מדליקין שמן שריפה ביום טוב.

רבי ישמעאל אומר: אין מדליקין בעטרן, מפני כבוד השבת;
וחכמים מתירין בכל השמנים: בשמן שומשמין, בשמן אגוזים,
בשמן צנונות, בשמן דגים, בשמן פקועות, בעטרן, ובנפט.

רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד.

מה הנושא של המשניות האלו?

צבעו את המשפטים שעונים לשאלותיכם:

! כתבו את השאלות שיש לכם על הדלקת נרות שבת בעקבות הקטע מהמשנה :

אני לא מבין משהו...
איך זה יכול להיות שהמשנה עוסקת בחומרים בהם מותר או אסור
להדליק נרות שבת, אבל היא לא מלמדת מה המקור למצווה זו או
מדוע יש לעשות זאת?!

? מה הייתם עונים על שאלה זו?

אתה צודק בשאלתך,
ומיד תראה כי הגמרא תנסה לענות על שאלות שהמשנה לא ענתה
עליהם.
ואם לא חכמי התלמוד, אזי הפרשנים שבאו לאחריהם...
יש לי רק בקשה אחת ממך-
עליך להיות סבלני...

אני נורא מצטער שאני קוטע אותך באמצע דבריך...
פשוט אנחנו חופרים כאן, ומנסים למצוא רמז לכך שבימי המשנה והתלמוד
באמת הדליקו נרות שבת.
הבעיה היא שבמשך הזמן מצאנו כאן פמוטים וכלי חרס שונים שיכולים להתאים
לנרות שבת באותה תקופה.
אבל אנחנו לא מצליחים לקבוע מה מהם באמת שייך לתקופת המשנה...
אתם חושבים שתוכלו לעזור לנו?

יופי, אז אם תוכלו להסתכל ולבחון את התמונות שלפניכם-
ולעזור לנו לקבוע מה מהם הוא באמת אותו נר שבת
שהמשנה מזכירה,
ושככל הנראה הדליקו אותו עוד בימי בית המקדש השני
בערב שבת...

! הקיפו את הנר עליו מדובר במשנה- ושאותו הדליקו בערב שבת באותם ימים :

לפניכם קטע מתוך עמוד הגמרא במסכת שבת דף כ"ה עמוד ב', המצולם בפתח היחידה.

עיינו בקטע מתוך הגמרא ונסו למצוא את הקטע במשנה אליו הוא מתייחס. **!**

כעת חיזרו אל המגילה עליה כתובה המשנה- והקיפו את הקטע אליו מתייחסת הגמרא.

רבי ישמעאל אומר כו' :

מאי טעמא?

אמר רבא : "מתוך שריחו רע- גזרה שפא יניחנה ויציא".

אמר ליה אבוי : "ויציא!"

אמר ליה : "שאני אומר הדלקת נר בשבת- חובה!"

דאמר רב נחמן בר רב זבדא,

ואמרי לה אמר רב נחמן בר רבא אמר רב :

"הדלקת נר בשבת חובה, רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית רשות".

האם אתם מבינים את כל המילים בקטע מהגמרא?

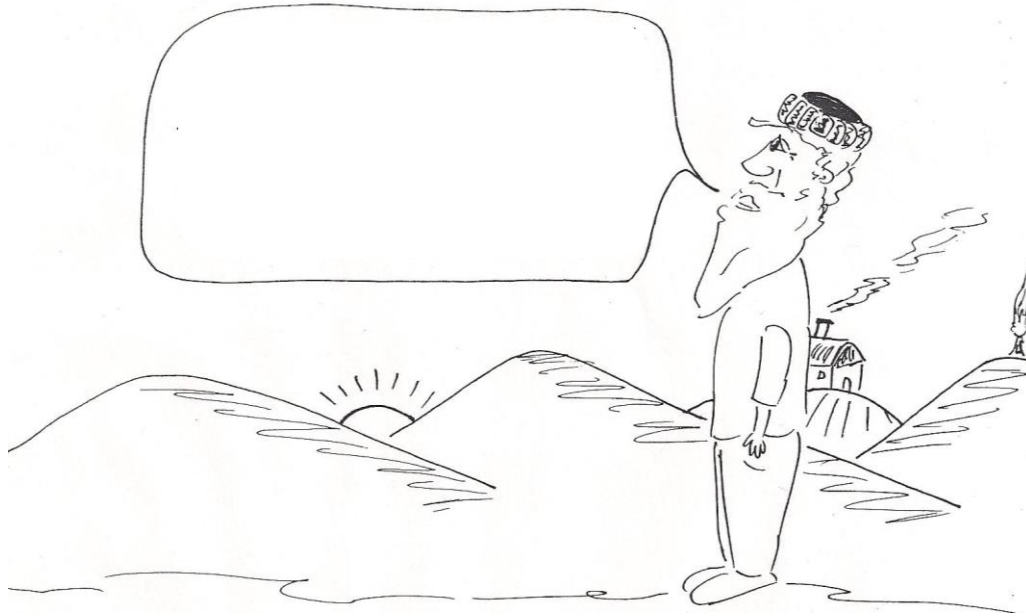
כתבו את הפירוש של המילים הבאות, ואם יש מילים נוספות שאינכם מבינים, כתבו גם אותם וחפשו מה פירושים. **!**

השלימו את בועות הדיבור בקומיקס שלפניכם על פי דברי הגמרא:

ערב שבת, רבי ישמעאל יוצא אל רחובה של עיר טרם תיכנס השבת ומכריז:

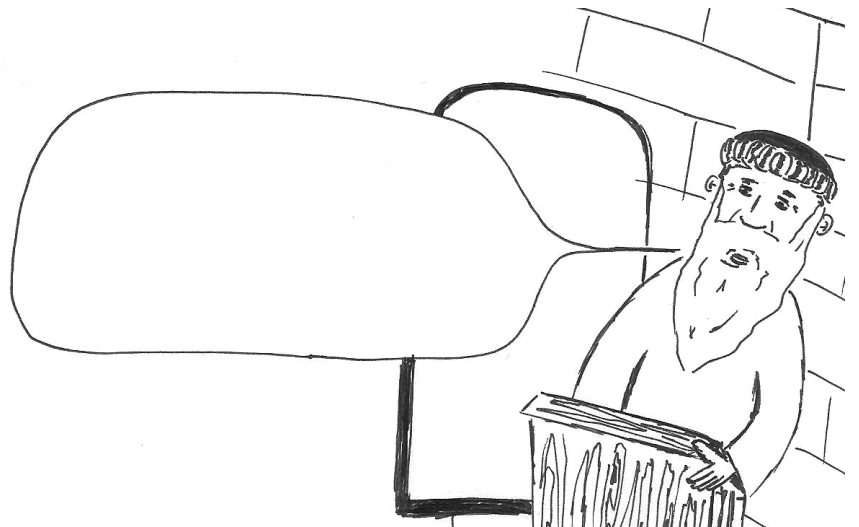
כעבור שנים רבות, ר' ישמעאל וכל בני דורו כבר עברו מן העולם, למדו בבית המדרש בבבל את המשניות של מסכת שבת, ובהם גם את המשנה בה מוזכרת דעתו של ר' ישמעאל. קם אחד התלמידים ושאל:

השיב רבא, ראש הישיבה, בעודו עומד בקדמת בית המדרש,
במקום בו העביר את השיעור:

רבא לא נבהל משאלתו של אביו,
והסביר בקול נעים וברור את עמדתו:

אביו, שהיה בר-הפלוגתא
(החברותא) של רבא, הגיע באותה
שעה, ועמד בפתח בית המדרש,
והקשה על דבריו של רבא:

הבנתי שרבא חושב שחייבם לאכול ליד הנרות
ואב"י חושב שמותר "לעזוב את הנרות לבד..."
אבל לא הבנתי מה זה כל כך עקרוני?

מה אתם הייתם עונים לשאלה זו?

האם לדעתכם במחלוקת בין רבא ואב"י ישנה נקודה עקרונית?

המחלוקת של רבא ואב"י אינה מחלוקת של מה-בכך.
נסה לחשוב על מדוע כל אחד מהצדדים מחזיק בדעתו,
ואזי אולי תסכים איתי שיש כאן ויכוח עקרוני מאוד!

מדוע אב"י סבור שניתן להדליק את הנרות ולצאת החוצה (לאכול וכד')?

מדוע רבא סובר שחייבים להיות (לאכול וכד') במקום בו הנרות דולקים?

עם איזו מהדעות אתם יותר מזדהים?

קעת אתה מסכימים איתי שהמחלוקת בין רבא ואב"י היא
עקרונית, ואינה מחלוקת שם מה-בכך...

ואם את החושב שרק הם, רבא ואב"י, היו שותפים לויכוח
הזה, יש לך טעות, נכדי היקר...

מה זאת אומרת?!
אבל לא ראיתי בגמרא שהיו עוד חכמים שהיו שותפים
לויכוח הזה...

כלומר, היה את התלמיד שעורר את כל הדיון עם
השאלה שלו, אבל הוא לא הביע לאחר מכן עמדה...

אתה צודק, אבל אני לא מתכוון בגמרא עצמה - אותה למדנו...
אלא בדבריהם של חכמים לפני הגמרא, במדרשים למשל,
בדברי הפרשנים על הגמרא, כמו רש"י וכן בדברי הגמרא
במקומות אחרים...
אבל אתה יודע מה, במקום שאני אמשיך לדבר -
בוא תראה את המקורות בעצמך...

לפניכם מספר מקורות, סמנו לצד כל אחד האם הוא תומך
בגישה הרואה בנרות שבת צורך שימושי- כדי שיוכלו לאכול גם בשבת בערב באור ולא בחושך,
או בגישה הסוברת שנרות שבת הם גם חובה ומצווה- שכן הן מסמלות את השבת.

צורך שימושי-

חובה וסמל לשבת-

"נר שבת מניין?"

שנאמר: **"וקראתם לשבת עונג"** (ישעיהו נ"ח, י"ג)
(מדרש תנחומא, פרשת נח, סימן א')

"לא תבערו אש"

[...]

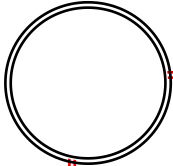
ולא יהיה רשאי להלדיק לו נר, או להטמין לו את
החמין או לעשות לו מדורה?
תלמוד לומר: **"לא תבערו אש בכל משבותיכם
ביום השבת"**-
ביום השבת אין אתה מבעיר,
אבל אתה מבעיר מערב שבת לשבת".
(מכילתא דרבי ישמעאל, ויקהל, פרשה א')

"ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה"

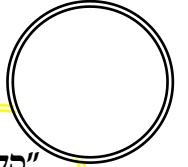
מאי (מה פירוש) ותזנח משלום נפשי?
אמר ר' אבהו: "זו הדלקת נר בשבת".
"נשיתי טובה"-
אמר רבי ירמיה: "זו בית המרחץ".
(תלמוד בבלי, דף כ"ה, ע"ב)

"אמר רבא: פשיטא לי (פשוט וברור לי)

נר ביתו ונר חנוכה- נר ביתו עדיף משום שלום ביתו.
נר ביתו וקידוש היום- נר ביתו עדיף משום שלום ביתו".
(מסכת שבת, דף כ"ג, ע"ב)

"אמרו רבנן : הדלקת נר בשבת מצווה,
 כדי שיתענגו בלילי שבת במאכל ובמשתה,
 ואם יאכל מבעוד יום קודם שקידש היום
 חושבו כתענית ציבור,
 דהיינו ט' באב שאוכלין מבעוד יום,
 ואין זה תענוג שבת...
 דכתיב: "וקראת לשבת עונג".
 (מדרש שכל טוב, שמות ט"ז, ד"ה ה')

"הדלקת הנר בשבת – שלא היה לו
 ממה להדליק ובמקום שאין נר – אין
 שלום, שהולך ונכשל".

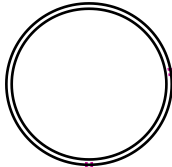
(רש"י, מסכת שבת, דף כ"ג, ע"ב)

"חובה – כבוד שבת הוא שאין סעודה
 חסובה אלא במקום אור כעין יממא
 (יום)..."

(רש"י, מסכת שבת, דף כ"ה, ע"ב)

"הדלקת הנר בשבת – שלא היה לו
 ממה להדליק ובמקום שאין נר – אין
 שלום, שהולך ונכשל".

(רש"י, מסכת שבת, דף כ"ה, ע"ב)

"הדלקת נר בשבת חובה –

פירוש: במקום סעודה,

לחובה היא שיסעוד במקום הנר

מקום עונג..."

(תוספות, מסכת שבת, דף כ"ה, ע"ב)

מהו המקור שאיתו אתם הכי מזדהים?

צבעו אותו וציירו לצידו נרות שבת.

הבנתי שיש מקורות ודעות שנה שבת הוא לצורך שימושי
 ויש דעות שסוברות שהוא מבטא רעיון סמלי.
 אבל לא הבנתי איך יכול להיות שיש מקום לשתי הדעות האלו
 בדבריהם של חכמים.
 או שזה צורך שימושי או שזו מצווה שמסמלת משהו לכבוד שבת,
 לא?!

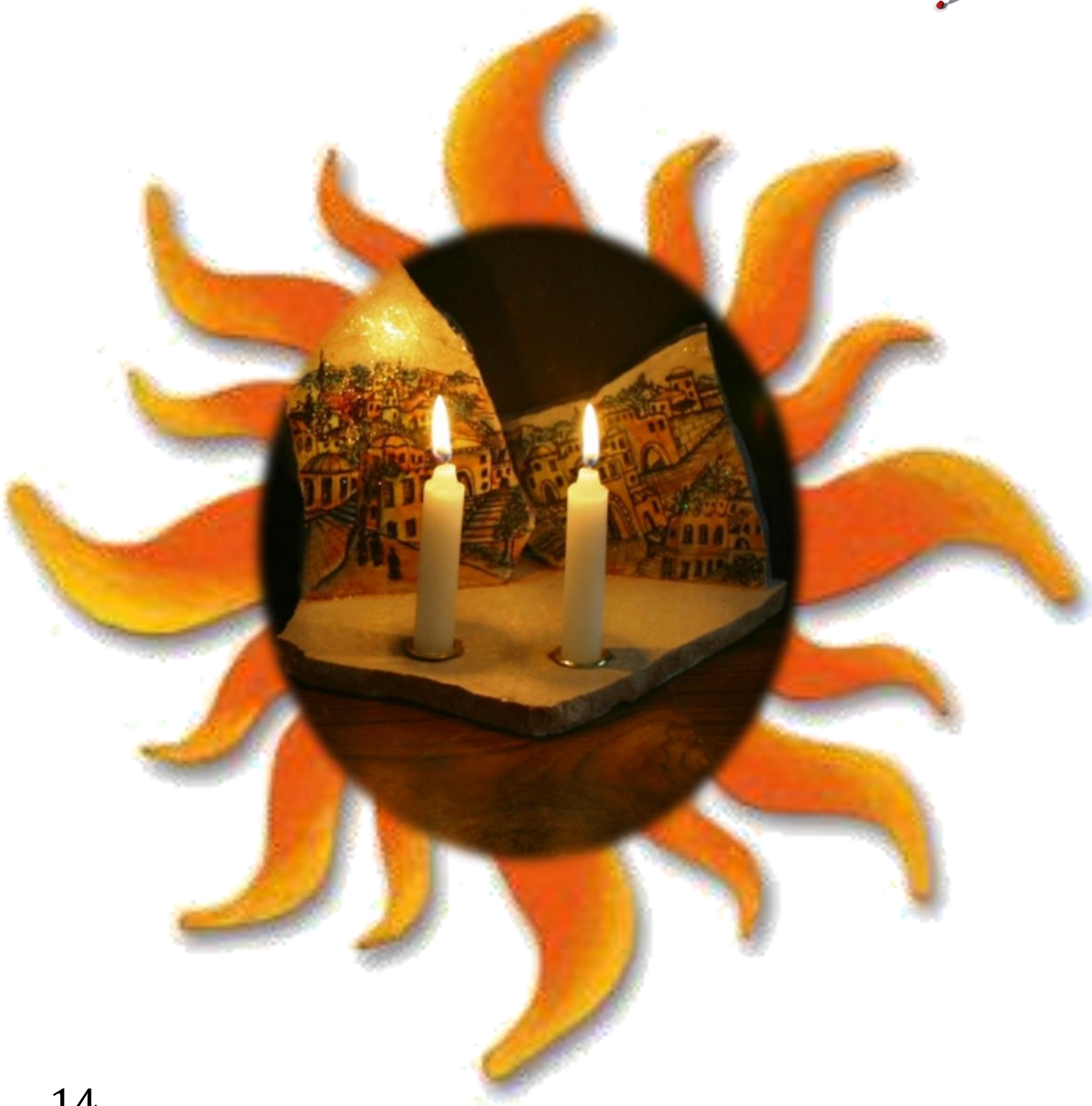
מה הייתם משיבים על שאלה זו?

במקורות השונים שראינו חכמים תיארו את הסמליות של נרות-שבת במילים שונות:

כבוד, עונג, שלום-בית

כתבו סביב לתמונה את התחושות והמחשבות שנרות שבת מסמלות עבורכם. !

פשו"ת לשאלות!

"יש לי מושג..." ספרות השו"ת

ספרות השאלות והתשובות (בראשי תיבות: **השו"ת**) הוא כינוי לאחת מהפעילויות הענפות והפוריות בתחום ההלכה. השו"ת מכיל מאגר של שאלות ותשובות הלכתיות, אשר נשאלו על ידי הציבור הרחב, ונענו על ידי רב אחד או קבוצה של רבנים.

ראשיתו של השו"ת כפי שאנו מכירים אותו כיום הוא בימי הגאונים בבבל, אשר נשלחו אליהם שאלות מכל תפוצו ישראל.

לאחר מכן בימי הראשונים והאחרונים התפתחה ספרות השו"ת לצד הפרושים לגמרא וספרי ההלכה (כגון: "משנה תורה" או "שולחן ערוך"). בספרות השו"ת ניתן למצוא דיונים מעניינים מאוד ומסקרנים- כיוון שהם נבעו תמיד מאירועים שהתרחשו במצבים שונים ומשונים.

שלוש שבועות חזק, אשתי חילונייה ואני דתי. חשוד אני אהדתיים נרות שקת, ואני יודע שנהיה שהנשים מדתיקות.

אבל אשתי אינה רוצה אהדתיים, פסמים רדוקת התווכחו ע"כ, אך דסופו של דבר נאלצתי לוותר.

מה ע"י לעשות דמקרה זה? האם מותר לזכר אהדתיים נרות שקת?

תודה,
אדרי

מה הייתם עונים לשאלתו של אדרי?

שלוש אדרי,

ראשית אתה צודק שהמנהג הוא שהנשים הן אלו שמדתיקות את הנרות,

הסיבה לזכר אינה דדוקה צי צודקה, אולם כדך דמנהגו אנו מוצאים את המקור לכך.

עם הנשים נתנו לזכר הסדרים שונים. אחד ההסדרים המשל הוא דדריו של רי יוסף קאלו דספרו "השו"תן ערוך": "הנשים מורהות דו יתך, מפני שמצויות דדית ועוסקות דצרכי הדית".

יחד עם זאת, אמנם ע"י פי המסורת הנשים הן אלו שמדתיקות את נרות השקת, אך מצווה זו חלה ע"י הדקרים לא בחזות משל ע"י הנשים (כך המשל דמקרה דו עכר חי עכר - הוא מחויב דהדתיקת נר שקת) - ולכן אתה מחויב דהדתיקת הנרות לא בחזות משלך.

דנוסף לכך, מטרתן של נרות שקת הם ליצור אווירה של עונג וכדוד-שקת דדית ויתך מכל תחושה טובה דין דני המשפחה, ולשונם של חכמים: "שלוש דית".

לכן אם לך לריד ולהתווכח ע"י כך עם משלך-

שכן מטרת הנרות הם להודיע לשלוש דית ולאווירה חמה ונעימה, ולא חס וחלילה לכנס לריד ומזון דין דע"י משלך.

דדדקה, הדך שלו

שזקרה.
הערב שבת האחרון לא מוצאנו בביתנו נרות להצליק
אכבוד שבת.
אשתי הצטרפה מאוז ואני חיפשתי פתרון אביה אליה
נקלסנו.
פתאום גאה ביתי הצטרפה והצטרפה:
"אולי מוקדם נרות שבת-
אנא תברך של הצלקת כל המנוחות שבת.
אותם הצלקנו אכבוד השבת.
סוחתי מאוז של היצירותיו של בני.
אבל לא יצאתי האם דבר שכלה הוא מותר של פי ההלכה.
אכן רציתי לשאול:
האם אפשר לצאת יצי חובת הצלקת נרות שבת
בהצלקת נרות להט חטאיות?

בתורה
שלומי ומשפחתו.

מה אתם הייתם פוסקים? ?

נסחו לשלומי ומשפחתו תשובה הלכתית,
היעזרו במקורות שלמדתם ביחידה זו: !

אני רוצה לקרוא יחד אתכם דעה הלכתית של רב אחד בנושא זה. בחרתי בתשובה זו, כי כפי שתראו הרב שכתב אותה הולך צעד אחד קדימה, ובתשובתו הוא כותב על היחס שצריך להיות באופן כללי להדלקת המנורות בבית לפני השבת...

לדעת רוב הפוסקים אפשר לקיים מצוות הדלקת נרות שבת בהדלקת נורה חשמלית, שהנורה כמו נר, חוט המתכת הבוער הוא הפתילה, והחשמל הוא השמן. ואולי אף מוטב להדליק נורה חשמלית מאשר נר, הואיל ואורה זך וצלול יותר. לעומת זאת יש סוברים שאין יוצאים בנורה חשמלית ידי הדלקת נר שבת, משום שיתכן וזרם החשמל יפסיק, ועוד שנורה חשמלית שונה מנר, מפני שהחשמל אינו נמצא סמוך לפתילה כמו השמן בנר.

למעשה דעת רוב הפוסקים שאפשר לצאת ידי חובה בהדלקת נורה חשמלית, שכן מוסכם שאור החשמל נחשב כאש, וכל המדליק אור חשמל בשבת עובר על איסור תורה של הבערה. ואין מקום לחשוש שמא יפסק החשמל, שיותר פעמים נכבית הפתילה מאשר נפסק החשמל. אלא שמכל מקום מוטב לקיים המצווה על ידי הדלקת נר, כדי לצאת ידי כולם, וגם שבהדלקת הנר ניכר יותר שיש כאן הדלקה מיוחדת לכבוד שבת.

לכתחילה מוטב לכבות את נורות החשמל לפני הדלקת הנרות, ולהדליקם מחדש לשם שבת בעת שמדליקים את הנרות, שעל ידי כך המצווה מתקיימת בהידור רב על ידי הנרות ונורות החשמל. ועוד שאם נורות החשמל דולקות, אין ניכר שהאשה מקיימת מצווה בהדלקת הנרות, שהרי ממילא כבר יש שם אור. ולנוהגות לברך אחר ההדלקה, תדליק תחילה את נורות החשמל ומיד אח"כ תדליק את נרות הפרפין ותעצום את עיניה ותברך. ולנוהגות לברך לפני הדלקת הנרות, יברכו וידליקו הנרות ומיד אחר כך את נורות החשמל.

וכל זה לכתחילה, אולם מהדין אפשר שהאשה תדליק את הנרות גם בשעה שנורות החשמל דולקות, מפני שנורות החשמל הודלקו ללא כוונה, ורק בהדלקת הנרות מכוונת לשם הדלקת נרות שבת, וכיוון שיש בהם תוספת אור לכבוד שבת, אין ברכתה לבטלה.

(הרב אליעזר מלמד)

האם אתם הייתם מקיימים את הצעתו של הרב מלמד לכבות את מנורות החשמל לפני הדלקת הנרות ולהדליקם מחדש לשם שבת בעת שמדליקים נרות שבת?

בתתי לברר!

בעקבות הלימוד בוודאי נותרו לכם או התעוררו אצלכם שאלות רבות. שכן, ככל שלומדים יותר כך רק מתרבות השאלות.

זה המקום לברר ולחקור!
כי עיקר הלימוד אינו מתרחש בין כותלי הכיתה,
אלא מתוך סקרנות טבעית ובירור אישי שלכם...

לכן, חשבו על שאלה אחת שמעניינת בעקבות הלימוד,
וקדימה, צאו לברר!

וכמובן, אל תשכחו לכתוב זאת כדי שתוכלו לספר לכיתה את כל
מה שגיליתם...

הנושא: _____

השאלה שמעניינת אותי: _____

התשובות ששמעתי או קראתי: _____

המקורות לתשובותיי: _____

דעתי בעניין: _____

הצעה לנושא אותו
מומלץ לברר:
* כמה נרות שבת אתם
מדליקים בבית?
* האם מדליקים שני
נרות או יותר?
* מה הסיבה לדבר?
* האם יש מקורות
שמסבירים זאת?

קידוש

"יום שֶׁבַת קוֹדֵשׁ הוּא
אֲשֶׁרִי הָאִישׁ שׁוֹמְרֵהוּ.
וְעַל הַיַּיִן זָכְרֵהוּ.
וְאֵל יְשִׁים אֶל לְבוּ.
הַפִּיס רַק וְאִין בּוּ.
יִשְׁמַח וְיִרְוֶה. וְאִם לֹא.
הַצּוּר יִפְרַע אֶת חוּבוֹ:

הַבָּשָׂר יִן וְדָגִים.
וְאֵל יַחֲסֵר בְּתַעֲנוּגִים.

[...]

וְאִם שֶׁלַחַן בְּדַת עָרוּף.
וּמִלְאָף אֵל יַעֲנֶה בְרוּף.

[...]

נֶפֶשׁ כִּי נֶאֱנָחָה.
בָּא שֶׁבַת בָּא מְנוּחָה.
גִּיל וְשִׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה".

(מקור לא-ידוע)

אלו דברים

פרק שמיני

ברכות

נב

עין משפט
נר מצוה

ור' יהושע היא. בצדקה מניעם בתורה כל עכנאי בפי' הזכיר (ר' שם):
ואש'ש'ו. לשון שגלגלה גלומו סודקו לחסר המזון ופמאי דביש
היא ברי. אלמלא לביש מאור ואח"כ בשמים וכן בקנייתא גמי מאור
ואחר כך בשמים קלמא קלמא ביש

[מירובין ג]
כ"מ ט"ז
העין מ"ד
בכח י"ד
פסחים ק"ד

ורבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבית

קול וסברי בית שמאי דברכת היום גדיפא
והתניא *הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך
על הנו ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך
אומר הברכה ואם אין לו אלא בוש אחר
מניחו לאחר המזון ומשליש'ן בולן לאחריו
והא מפאי דב"ש היא דלמא ב"ה היא לא
ס"ד דקתני מאור ואח"כ בשמים ופמאי שמעתי
ליה דאית ליה האי סברא ב"ש *התניא א"ר
יהודה לא נהלקו בית שמאי וב"ה על המזון
שפתחלה ועל הברכה שהיא בסוף על מה
נהלקו על המאור ועל הבשמים (ב) ב"ש
אומרים מאור אחר כך בשמים וב"ה אומרים
בשמים ואחר כך מאור ומפאי בית שמאי
היא ואליבא דרבי יהודה דילמא בית הלל
היא ואליבא דרבי מאיר לא ס"ד דקתני הכא
במתניתין בית שמאי אומרים נר ויזון בשמים
ונהכלה ובית הלל אומרים נר ובשמים מזון
ונהכלה והתם בברייתא קתני אם אין לו אלא
בוש אחר מניחו לאחר המזון ומשליש'ן בולן
לאחריו שמע מוזהר הבית שמאי היא ואליבא
דרבי יהודה ומפל מקום קשיא קא סברי בית
שמאי *שאני עייל' יומא מאפיקי וימא עייל' יומא
פמה דמקדמין ליה גדיף פ' היכי דלא
קתני עלן במשוי וסברי ב"ש (ג) ברפת המזון
טעניה בוש והא תנן בא להם ון לאחר
המזון אם אין שם אלא אותו בוש בית שמאי
אומרים מברך על הנו ואחר כך מברך על
המזון מאי לאו המברך עילניה ושתי ליה לא
דמברך עילניה וימנא ליה והאמר מר *המברך
צריך שיטעום הטעמים ליה והאמר מר *שיטעמו
פגמו הטעמים ליה בידיה והאמר מר *בוש של
ברכה צריך שיעור והא קא פתח ליה
משעוריה הנפיש ליה טפי משעוריה והא
אם אין שם אלא אותו בוש קתני תרי לא הוי
ומחד נפיש והא תני רבי תימא ב"ש אומרים
מברך על הנו ושותריה ואחר כך מברך ברפת
המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים
נטילין לידים וימנא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס
תחלה גזרה *שמאי וימנאו משקין שאחורי הכוס מחמת דיו וימנאו
את הכוס וליטמון ידיהם בכוס דיום שניות הן *ויאן שני עושה שליש בחוליה
אלא על די משקין ובה"א מוציא את הכוס ואחר כך נטילין לידים שאם אתה
אומר נטילין לידים תחלה גזרה שמאי וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס
ויחורו וימנאו את הידים וימנאו את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס
למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחריו במשקין עסקינו רתובו
טהור וגבו טמא *התנן בפלי שנטמאו אחריו במשקין טמאים

מברך על הנו ושותריה ואחר כך מברך ברפת המזון

אומר מוציא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס ויחורו וימנאו את הידים וימנאו את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחריו במשקין עסקינו רתובו טהור וגבו טמא *התנן בפלי שנטמאו אחריו במשקין טמאים

מברך על הנו ושותריה ואחר כך מברך ברפת המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים נטילין לידים וימנא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס תחלה גזרה *שמאי וימנאו משקין שאחורי הכוס מחמת דיו וימנאו את הכוס וליטמון ידיהם בכוס דיום שניות הן *ויאן שני עושה שליש בחוליה

אמר מוציא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס ויחורו וימנאו את הידים וימנאו את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחריו במשקין עסקינו רתובו טהור וגבו טמא *התנן בפלי שנטמאו אחריו במשקין טמאים

מברך על הנו ושותריה ואחר כך מברך ברפת המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים נטילין לידים וימנא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס תחלה גזרה *שמאי וימנאו משקין שאחורי הכוס מחמת דיו וימנאו את הכוס וליטמון ידיהם בכוס דיום שניות הן *ויאן שני עושה שליש בחוליה

אמר מוציא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס ויחורו וימנאו את הידים וימנאו את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחריו במשקין עסקינו רתובו טהור וגבו טמא *התנן בפלי שנטמאו אחריו במשקין טמאים

מברך על הנו ושותריה ואחר כך מברך ברפת המזון אלא תרי תנאי ואליבא דב"ש: ב"ש אומרים נטילין לידים וימנא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס תחלה גזרה *שמאי וימנאו משקין שאחורי הכוס מחמת דיו וימנאו את הכוס וליטמון ידיהם בכוס דיום שניות הן *ויאן שני עושה שליש בחוליה

אמר מוציא את הכוס ושם אומר מוציא את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס ויחורו וימנאו את הידים וימנאו את הכוס וימנאו משקין שבתדים מחמת הכוס למשקין שבתוכו הכא בכלי שנטמאו אחריו במשקין עסקינו רתובו טהור וגבו טמא *התנן בפלי שנטמאו אחריו במשקין טמאים

רב נסים גאון

ור' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבית קול עקר שלו הא שאמר ר' יהושע בפרק הדוב (כ"מ דף ט"ז) בנעשה תורה של ענאי לא בשמים הא (דברים ל) כבר נתנה לנו על דר סי וכל כבר הוסיפה למעבר. ואלו האותיות (ר"ל הקטנות) שנכרו בכאן המברך צריך שיטעום וימנאו פגמו ובוש של ברבה צריך שיעור כולן עפים וימנאו את הרהא ברייתא האשבו מנה חבר התרומה והכנס לכוני במוציא שבתיה כל אוריא מופישיא בפ עיבי פסחים (דף ק"ה) כי כשהיה צריך ד הברייתא לשם אומרין עלה שבע מנה מרא מתניה ה' שבע מנה ורובי' ברחלה צריך שיעור על הכוס ע"מ' כוס' שבע מנה כוס' כוס' של ברבה צריך שיעור ע"מ' המברך צריך שיטעום ע"מ' פגמו וימנאו דים לבוש דים שניות הן עקרה דשמית דים נורה דרבנן היא ובי נרו בהו רבנן מוטאה לתרומה אבל לחולין לא היא אהא מיה' דבר שנוז ב' בוש ואהא מופישיא בפ יציאת השבת (דף י"ג) מאי עיבי ר' בה רבן דרבנן ואלו מופישיא את התרומה והספר הידים אומרין דים מ"ש נרו בהו רבנן מוטאה פפוי שיהיה עסקיות הן זו המושגה בכ"ף ט"ז ב'ש מוקתין ואלו מופישיא את התרומה מכלל שיהיה שניות הן כי השני הוא שפסול את התרומה על העקר שבו התרומה בחלה ופסולת כי השני עשה שליש תרומה לא בחולין ואהא בפ"א העטבת מדרות (ל'ל) דתוספתא טכרות הידים מפיסולת אהר קודש ופסולת את התרומה אין דים לחולין ונגמ' דאין דורשין רבני מערבא (הכלכה ה) גבי' מתוך שאנת אהר לו דיו שניות אף הוא ברול מן התרומה ולא מחמת משקה נרו עליהם והוי תולה ק"ו וזה אם מכל ים שהא דבר תורה את אלא פוסל דים שני מדרבניהם לא ב"ש ד"א כלום נרו על הידים לא מפני כ"ו שיהא ברול מן התרומה מתוך שאנת אהר לו דיו שניות אף הוא ברול מן התרומה ולא מחמת משקה נרו עליהם והוי תולה ק"ו וזה אם מכל ים שהא דבר תורה את אלא פוסל דים שני מדרבניהם לא ב"ש ד"א כלום נרו על הידים לא מפני כ"ו שיהא ברול מן התרומה מתוך שאנת אהר לו דיו שניות אף הוא ברול מן התרומה ולא מחמת משקה נרו עליהם והוי תולה ק"ו וזה אם מכל ים שהא דבר תורה את

מסכת פ"ה (פסחים ק"ד)

ע"י משה"א מה שכתב בצדקה י"ז

[מירובין מ]
פסחים ק"ה
פסחים ט"ז
שם

מסכת פ"ה

[מירובין נ]
פסחים ק"ה
פסחים ט"ז
שם

תנאים כ"ג
מירובין נ"ה
גליון פסחים י"ד
גמ' ז'

הגהות הב"ח

(ב) ג' וכל הכנסים ש"ס וזמירוס (כ"ב) וסברי ב"ש (ברכת המזון) ח"ל"מ וכו' כ"א וכן ספרי' ב"ש

תוכו

(*) (שבת ד')

פ"ה (פ"ה משכ"ן ז)

פ"ה (פ"ה משכ"ן ז)

פ"ה (פ"ה משכ"ן ז)

קידוש של שבת בימי השואה:

"הרבי מדומברובה (עיירה בפולין), רבי חיים יחיאל רובין ועמו כעשרים יהודים הובאו לבית העלמין ביום ששי בבוקר. הנאצים החזיקו אותם במשך יום תמים. בערוב היום ביקש הרבי את אחד הקברנים היהודיים שיחמוק העירה ויביא לו שתי חלות. כשהשמש עמדה לשקוע נאנח הרבי על שנגזר עליו לא לטבול היום במקוה לכבוד שבת; זוהי הפעם הראשונה שהוא מחסיר טבילה בערב השבת, ובמיוחד ביום קדוש כזה שכל יהודי פשוט צריך לטבול לכבודו - הוסיף הרבי .

את תפילת "קבלת שבת" אמר הרבי בלחש. הוא ביקש מכולם להתפלל בפעם האחרונה "קבלת שבת" מתוך התלהבות ורגש הלב. מרחוק עמדו הרוצחים כשבידיהם רובים וציפו לפקודה להשמיד את היהודים. עוד בצהריים הכריחו את היהודים לכרות במו ידיהם קבר משותף, הללו מילאו אחרי הפקודה ובתוככי קבר זה קיבלו עתה את פני שבת המלכה .

אחרי התפילה בירך הרבי את היהודים ואת הקברנים ב"שבת שלום" ופתח מיד בשיר "שלום עליכם", אמר "קידוש" על החלות ופתח באמירת תורה על כ"ב אותיות התורה . באמצע אמירת התורה, מוסר הקברן היהודי שניצול, התלהב הרבי והתחיל לשיר ולזמר, והוא גרף בהתלהבותו את היהודים שעמו, עד שפצחו אף הם בשיר ובריקוד בתוככי הקבר, בה זיכנו את נשמותיהם יחד עם הרבי. המפקד הנאצי נתן את הפקודה "לירות" ותוך כדי ריקוד יצאה נשמתם של הקדושים בטהרה..."

(על פי עדותו של הקברן ששרד את השואה, בעתון של ניו-יורק "פורברסט", 3 במרץ 1946).

הפעם אני לא מתכוון לעבור על זה בשתיקה...
אני רוצה קודם כל להבין,
מה המקור בתורה או בתנ"ך-
לקידוש שאנו מברכים על היין בכל שבת ושבת?

מה הייתם משיבים על שאלה זו?

"שנה דבי אליהו : "זכור את יום השבת לקדשו"-

במה אתה מקדשו?

במקרא ובמשנה,

במאכל ובמשתה

ובכסות נקיה ובמנוחה".

(מכילתא, תנא דבי אליהו, כ"ו)

"שמור את יום השבת לקדשו":

לקדשו- לקדשו בברכה,

מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו".

(מכילתא דברי ישמעאל, יתרו, ז')

"זכרהו על היין"-

לזכרה כתיב על היין:

"זכרהו כיון לבנון" (הושע י"ד),

"נזכירה דודיך מיין" (שיר השירים, א')

והאזי זכירה- היינו קידוש.

(תוספות, מסכת פסחים, ק"ו, ע"ב)

"זכור את יום השבת לקדשו" (שמות כ', ח')-

זכרהו על היין (פסחים, ק"ו).

והנה לכאורה לא ידענו מאין הוציאו חז"ל

לדרוש "זכרהו על היין" ממילת זכור,

וגם על הפסוק עצמו יש להעיר מה שהזכיר את

האדם "זכור",

הלא הכירה איננה בבחירתו.

[...]

וביאורו- מה תהיה העילה המסבת זכירתה:

"זכרהו על היין",

כי היין, להיותו עניין האהוב ונחמד על גוף

האדם. על כן בהשתתף הוא אל קידוש היום,

הנה מאז יהיה זכרונו חקוק וחרות בלב כל איש,

כי הגוף יזקוף אותו על חלקו

ויקרא לשבת עונג,

והיא העילה להתענג על היין".

(המגיד מדובנא, "אהל יעקב", פרשת וישב)

מהו המקור שאיתו אתם הכי מזדהים?

ציירו לצידו!

האם מדרשים אלו הם מדרשים יוצרים או מדרשים מקיימים? ?

הוסיפו מדרש נוסף שמוצא רמז בדברי המקרא לקידוש שאנו נוהגים לעשות. !

Blank writing area with five horizontal lines.

כעת, לאחר שראינו שאין מקור מפורש לקידוש שאנו עושים בכל שבת ושבת. אך ניתן ליצור מדרשים מקיימים, המחברים בין הקידוש שאנו עושים לפסוקים במקרא העוסקים בשבת אנו יכולים לעבור אל הגמרא עצמה...

רגע סבא, קודם כל צריך לקרוא את המשניות של כל הפרק, כפי שלמדת אותנו פעם שעברה...

במקרה הזה זה לא כל כך יעזור, כיוון שהנושא של המשניות הוא מחלוקות שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה. ואינו עוסק במחלוקות הספציפית שבמשנה שלנו- העוסקת בקידוש בשבת. אבל אתה יכול לעיין בעצמך, ולבחון האם יתר המשניות שבפרק יכולות לעזור לנו לקראת לימוד הגמרא.

לפניכם פרק ח' ממסכת ברכות, בו מוזכרת גם משנתנו. !

סמנו את כל הקטעים העוסקים בקידוש בשבת המוזכרים בפרק זה:

מסכת ברכות פרק ח

ח,א אלו דברים שבין בית שמאי ובית הלל בסעודה:
בית שמאי אומרין, מברך על היום ואחר כך מברך על היין;
ובית הלל אומרין, מברך על היין ואחר כך מברך על היום.

ח,ב בית שמאי אומרין, נוטלין לידיים ואחר כך מוזגין את הכוס;
ובית הלל אומרין, מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלים לידיים.

ח,ג בית שמאי אומרין, מכבדין את הבית ואחר כך נוטלין לידיים;
ובית הלל אומרין, נוטלין לידיים ואחר כך מכבדין את הבית.

ח,ד בית שמאי אומרין, מקנח ידו במפה ומניחה על השולחן;
ובית הלל אומרין, על הכסת.

ח,ה בית שמאי אומרין, נר ומזון ובשמים והבדלה;
ובית הלל אומרין, נר ובשמים ומזון והבדלה.
בית שמאי אומרין, שברא מאור האש;
ובית הלל אומרין, בורא מאורי האש.

ח,ו אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של גויים,
ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים,
ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני עבודה זרה.
אין מברכין על הנר, עד שייאותו לאורו.

ח,ז מי שאכל ושכח ולא בירך -
בית שמאי אומרין: יחזור למקומו ויברך;
ובית הלל אומרין: יברך במקום שנזכר.
עד אימתי הוא מברך? עד כדי שיתאכל המזון במעיו.

ח,ח בא להם יין לאחר המזון, ואין שם אלא אותו הכוס -
בית שמאי אומרין: מברך על היין ואחר כך מברך על המזון; בית הלל
אומרין: מברך על המזון ואחר כך מברך על היין.

עונין אמון אחר ישראל המברך
ואין עונין אמון אחר הכותי המברך,
עד שישמע כל הברכה.

חזרו אל דפי הגמרא המובאים לפניכם, קראו את המשנה וכתבו במילים שלכם את המחלוקת שהתעוררה בין בית שמאי ובית הלל:

האם המשנה מסבירה מדוע בית שמאי אומרים כך ובית הלל אומרים כך?

חזרו שוב אל דפי הגמרא והעתיקו מתוכם את דברי התוספתא:

"יש לי מושג..." התוספתא

התוספתא היא קובץ המאגד את דבריהם של חכמי המשנה, שלא נכנסו אל תוך המשנה שערך רבי יהודה הנשיא. התוספתא פעמים רבות משלימה ומוסיפה על דברי המשנה, ולכן הגמרא תצטט אותה פעמים רבות כחלק מההבנה של דברי המשנה.

ניתן לזהות את דברי התוספתא בתוך דברי הגמרא באמצעות מספר כללים:

- התוספתא, כמו המשנה, כתובה בדרך כלל בעברית בלבד, ולא בארמית, כמו הגמרא.
 - הגמרא אמנם לא תכתוב שהיא מצטטת את התוספתא במפורש, אבל בראש דבריה היא תכתוב, פעמים רבות, "תנו רבנן" - שנו חכמים, והכוונה היא לחכמי המשנה שדבריהם מוזכרים בתוספתא או בברייתא.
 - הגמרא יצרה כלל חשוב מאוד שעוזר להבחין בין ציטוט מהמשנה לבין ציטוט מהתוספתא או מהברייתא: כאשר היא תצטט מהמשנה היא תכתוב את אחת מהמילים הבאות: מתניתין, תנן, תנינן וכד' - שבכולן יש את האות נו"ן פעמים.
- ואילו כאשר היא תצטט מהתוספתא או הברייתא היא תכתוב את המילים: דתניא, תנו וכד' - תמיד עם נו"ן אחת בלבד.

האם בדברי התוספתא שהעתקתם יש הסבר לדבריהם של בית הלל ובית שמאי?

מדוע אם כן הביאה הגמרא בראש דבריה את התוספתא?

מה התפקיד של התוספתא במקרה זה?

לפניכם המשנה שאנו עוסקים בה, כפי שצייר אותה בקומיקס הצייר שי צ'רקה:

במשנה, גם זו שאייר שי צ'רקה, אין טעם לדבריהם של בית שמאי ובית הלל.

! כתבו מה הטעם של בית הלל ובית שמאי על פי דברי התוספתא:

! כתבו את הטעם השני שמביאה התוספתא לדעתם של בית הלל ובית שמאי:

אהה... אני לא יודע...
אל תשאל אותי שאלות קשות
כל-כך...
אני לא רוצה להכריע בין בית
שמאי לבית הלל...

עם איזו מהדעות אתה
יותר מסכים-
עם בית הלל
או עם בית שמאי?

עם איזו מהדעות אתם יותר מסכימים?

עם איזה טעם שמסביר את
המחלוקת אתה יותר
מזדהה?

איזה מהטעמים נראה בעיניכם המשכנע ביותר?

! איירו את עצמכם, בדומה לציורו של שי צירקה- לצד שולחן השבת,
וכתבו בבועות הדיבור כיצד לדעתכם יש לנהוג-
האם קודם לברך על היום או קודם לברך על היין?

חברותא

! כעת לאחר שלמדנו היטב את דברי התנאים- במשנה ובתוספתא, אנו יכולים לעבור אל דברי האמוראים בגמרא.

שבו יחד עם החברותא, ונסו להבין יחד את דברי התלמוד. בכדי לעזור לכם יש הוראות ושאלות- שאם תעקבו אחריהם תוכלו לפצח את דברי הגמרא...

גורם לזין שיבוא- כוס זה לא צא אלא כשזיל שבת לקידוש. וכבר קידש היום- משקבלו עליו או מלאה הכוכבים. ועדיין יין לא צא- לשולחן, וכשם שקודם לכניסה כך קודם לזכרה. שהיין גורם לקדושה שתאמר- שאם אין יין לא מקדשין והמקדש על הפת גם הוא במקום יין וזכרת הפת קודמת. ורבי יהושע היא- צבא מליעא בתגורו של עכנאי, בפרק הזהב (דף נ"ט ע"ב).

מאי דבר אחר- מדוע יש צורך בהסבר נוסף (דבר אחר) בטעמם של בית הלל בתוספתא? וכי תימא הכא חדא והתם תרתי- שאם תאמר שכאן (בטעמם של בית הלל) יש הסבר אחד, ואילו שם (בטעמם של בית שמאי) יש שני הסברים, הכי נמי תרתי וינהו- כאן גם כן יש שני הסברים (וההסבר השני הוא תדיר ושאינו תדיר- תדיר קודם).

גמ' יתנו

רבנן דכרים שפין ב"ש וב"ה בפסעודה ב"ש אומרים מקבד על היום ואח"כ מקבד על היום שהיום גורם לזין שיבוא וכבר קדש היום ועדיין יין לא צא וב"ה אומרים מקבד על היום ואח"כ מקבד על היום שהיין גורם לקדושה שתאמר "דבר אחר ברפת היום תדירה וברפת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר קודם והלכה פדברי ב"ה מאי ר"א וכי תימא התם תרתי והכא חדא ה"נ תרתי נינהו ברפת היום תדירה וברפת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר קודם והלכה פדברי ב"ה פשיטא דהא נפקא בת קול איבעית אימא קודם בת קול ואיבעית אימא לאתר בת קול "ורבי יהושע היא דאמר אין משניחין בבת קול

דהא נפקא בת קול- שהרי יצאה בת קול שהכריזה שהלכה כמותם. איבעית אימא- אם תרצה אמור כך... ואיבעית אימא- ואם תרצה אמור כך (שני הסברים ניתן להציע לשאלה זו)

! סמנו את דברי התוספתא בצבע אחד, ואת דברי התלמוד בצבע שונה.

מה השאלה הראשונה ששואלת הגמרא על התוספתא? **?**

מה התשובה שלה לשאלה זו? **?**

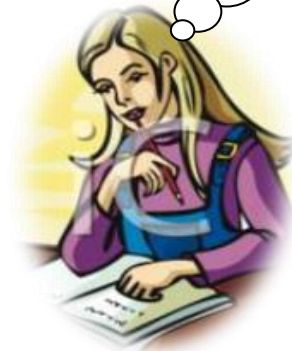
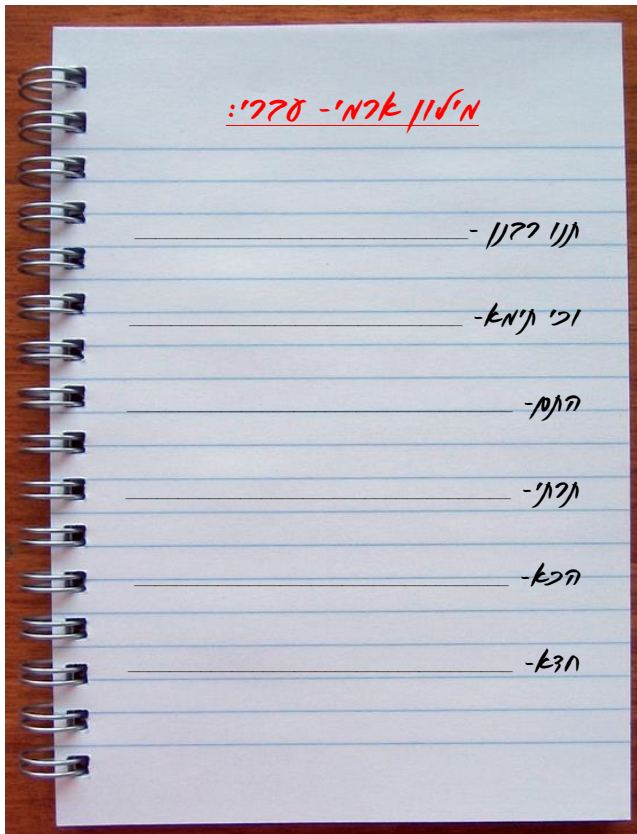
מה השאלה השנייה של הגמרא על התוספתא? **?**

מהן שתי התשובות שהיא מציעה כפתרון לשאלה זו?

- א. _____
- ב. _____

האם אתם מבינים את כל המילים בקטע מהגמרא?

כתבו את הפירוש של המילים הבאות, ואם יש מילים נוספות שאינכם מבינים, כתבו גם אותם וחפשו מה פירושים.

כל חדא וחדא מהמילים ממש פשיטא לכשעצמה... אבל כולן יחד- זו כבר בעיה...

אני חושב שהצלחנו להבין הכל...
רק לא הבנתי מדוע לגמרא זה כל כך
פשוט שהלכה כבית הלל,
ומה פשר בת-הקול שהגמרא מזכירה
שם?

אתה צודק בהחלט, זו שאלה מצוינת!
לאמוראים בגמרא זה באמת פשוט
והם יוצאים מנקודת הנחה שאנו כבר מכירים
את הסיפור שמלמד אותנו שהלכה כבית
הלל...
ובמקרה הזה אפילו לרש"י זה כל-כך ברור
שהוא אפילו לא עוזר לנו...
אבל בשביל זה אנחנו לומדים יחד.

אמר רב אבא אמר שמואל: שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו
אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו.
יצאה בת קול ואמרה: "אלו ואלו דברי אלוהים חיים הן, והלכה כבית הלל".
וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים, מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה
כמותן?
מפני שנוחין ועלובין היו (שומעים חרפתם ואינם מגיבים) ושונין דבריהן ודברי
בית שמאי. ולא עוד, אלא שמקדימים דברי בית שמאי לדבריהן.
(מסכת עירובין דף י"ג, ע"ב)

מה, באמת ההלכה בסופו של דבר נקבעת כבית הלל
בגלל שהבת-קול יצאה ואמרה כך?
אני לא מאמין... חשבתי שיהיה לזה טעם יותר
"הגיוני"...

האם אתם מסכימים עם טענה זו?

השאלה שהעלת היא בהחלט מעניינת, אבל
לצערי אני לא יכול לענות לך על רגל אחת.
לעומת זאת, אני רוצה להראות לך שבאמת
ההלכה נפסקה לפי בית הלל...

חזרו אל המשנה בדפי הגמרא.

וחפשו אות קטנה ליד דבריהם של בית הלל.

נסו לראות לאן היא מפנה בדף הגמרא...

בצד החיצוני של דף הגמרא- ישנה עמודה שנקראת "עין משפט נר מצווה".
עמודה זו תמיד מפנה אותנו אל ספרי ההלכה המרכזיים: ה"משנה תורה" שכתב הרמב"ם, ה"שולחן ערוך" שחיבר ר' יוסף קארו וה"ארבעה טורים" שיצר ר' יעקב בן אשר.

מצאתי את האות, וגם את המקום אליו היא מפנה...
אבל לא הבנתי כלום!
וגם לא הבנתי מה זה עוזר לנו לדעת מה ההלכה?!

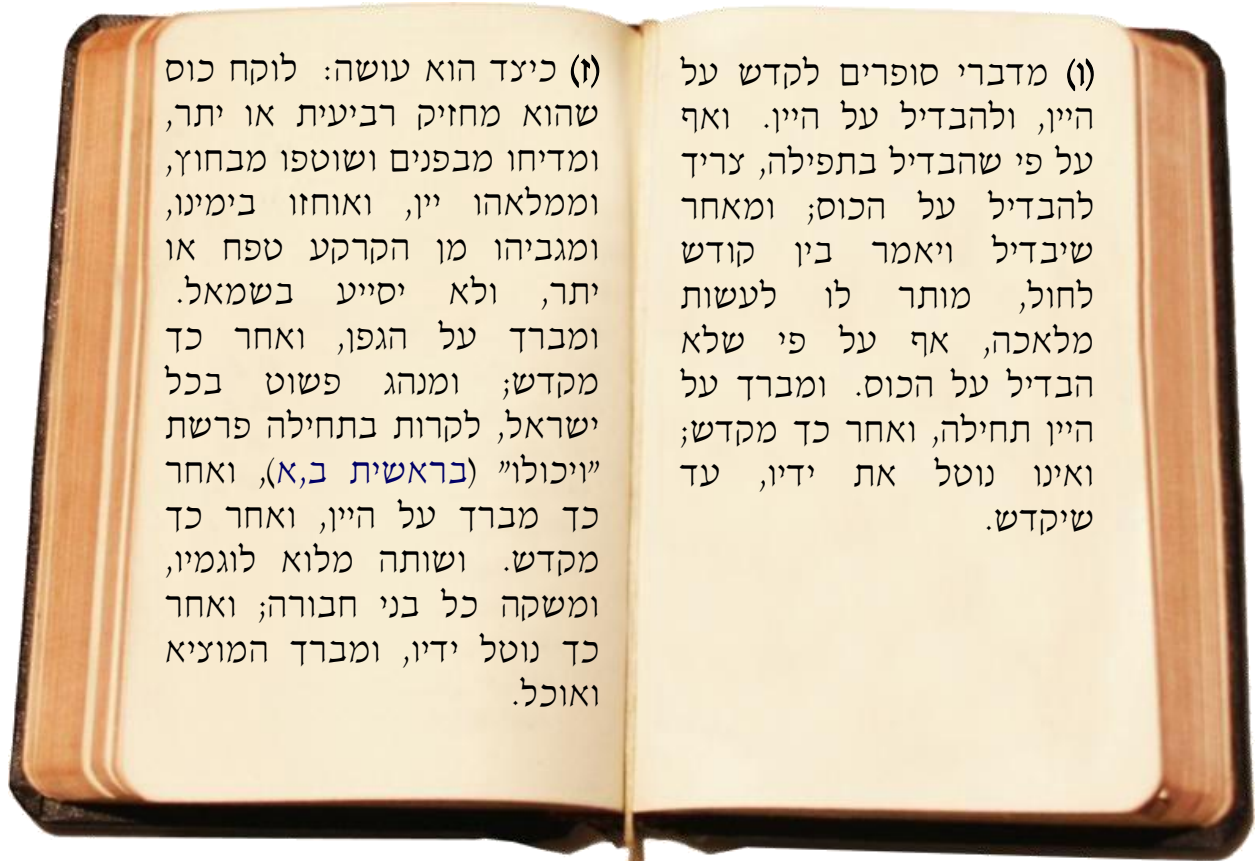
העתיקו את המקורות אליהם מפנה אותנו העמודה של ה"עין משפט נר מצווה":

אתה צודק. אבל בדיוק בשביל זה יש לך את המסורת... ואותי...
הספר הראשון אותו מציינת עמודת "עין משפט נר מצווה" הוא ספרו של הרמב"ם, "משנה תורה", המכונה בקיצור: "מיימון". והיא מציינת שזה בפרק כ"ט בהלכות שבת, סעיף ו'-ז'.
אז בוא ניגש, נפתח את הספר ונראה את הסעיפים האלו...

אבל איך אני אמור להבין על מה הם מדברים? הכל כאן כתוב בראשי תיבות וברמזים...

(ו) מדברי סופרים לקדש על היין, ולהבדיל על היין. ואף על פי שהבדיל בתפילה, צריך להבדיל על הכוס; ומאחר שיבדיל ויאמר בין קודש לחול, מותר לו לעשות מלאכה, אף על פי שלא הבדיל על הכוס. ומברך על היין תחילה, ואחר כך מקדש; ואינו נוטל את ידיו, עד שיקדש.

(ז) כיצד הוא עושה: לוקח כוס שהוא מחזיק רביעית או יתר, ומדיחו מבפנים ושוטפו מבחוץ, וממלאהו יין, ואוחזו בימינו, ומגביהו מן הקרקע טפח או יתר, ולא יסייע בשמאל. ומברך על הגפן, ואחר כך מקדש; ומנהג פשוט בכל ישראל, לקרות בתחילה פרשת "ויכולו" (בראשית ב,א), ואחר כך מברך על היין, ואחר כך מקדש. ושותה מלוא לוגמיו, ומשקה כל בני חבורה; ואחר כך נוטל ידיו, ומברך המוציא ואוכל.

"יש לי מושג..."

הרמב"ם - רבי משה בן מימון.

מגדולי ישראל, אשר חי במאה ה-12. נולד בספרד, ברח למצרים בצל הרדיפות של המוסלמים, חי במצרים ונקבר בארץ ישראל. הרמב"ם היה רב ומנהיג קהילה, פילוסוף ורופא. חיבר ספרים רבים ביניהם "המורה נבוכים" ספר שמקשר ומגשר בין ספרי המקרא והאמונה היהודית לבין המחשבה הפילוסופית בתקופתו. כמו כן חיבר את חיבורו ההלכתי הנודע "משנה תורה", המכונה גם "היד החזקה". חיבור אשר נועד לבצע מהפכה בעולם היהדות - שההמון יחדל מלימוד הגמרא הקשה, ויסתפק בספר הלכה אחד שיאגד את כל ההלכות שנפסקו הלכה למעשה בתלמוד.

האם הרמב"ם פוסק כדעת בית הלל או כדעת בית שמאי?

מדוע הוא פוסק כך?

סמנו את המילים המלמדות אתכם שכך פוסק הרמב"ם.

מדהים שההלכה באמת נפסקת בעקבות ההתנהגות של בית הלל,

ולא בגלל שחכמים חושבים שהם צודקים יותר או שהטעמים שלהם נכונים יותר!

אתם לא חושבים!?

עזרו לנו, וכתבו את דבריו של רש"י, המציינים את המקור
לכך שר' יהושע "אינו משגיח בבת קול", בכתב רגיל:

נסו למצוא בדפי הגמרא שבתחילת היחידה מקום נוסף שמפנה אותנו אל המקור
לסיפור "תנורו של עכנאי" - משם לומדים שר' יהושע אינו משגיח בבת-קול.

תנורו של עכנאי

מחזה, מעובד ע"פ תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף נ"ט ע"ב

חזמויות

מדען,
ר' אליעזר,
ר' יהושע,
ר' עתו,
ר' עקיבא,
אליהו הנביא,
שני תלמידי-חכמים

מערכה ראשונה – פרולוג

תלמיד חכם א': אני זוכר שלמדנו בעבר כי במקרה שתנור מחרס נשמא,
לא ניתן להכשיר אותו,
וחייבים לשיבור אותו ולבנותו מחדש כדי להשתמש בו.

תלמיד חכם ב': אלא אם כן אנו משתמשים בהמצאה הגאונית של המדען הזה
שעומד כאן לפניכם...

תלמיד חכם א': רגע, רגע, אל תקפוץ לפסיקת הלכה...
הרי בשביל זה בדיוק הבאנו אותו לכאן,
כדי שנוכל לדון עם רבותינו –
האם מותר להשתמש בהמצאה החדשה שלו או לא...

תלמיד חכם ב': אם כן, אנלי נחדל אנו מהפטיפוטים שלנו וניתן למדען היקר לדבר...

תלמיד חכם א': בבקשה...

חמדען: ובכן, התעורר שהמצאתי בגוי מחוליות חוליות שמתחברות אחת על גבי חברתה.

כך שכאשר רוצים להכשיר אותה,
אין צורך לשבור את התעורר ולבנותו מחדש,
אלא ניתן פשוט לפרק ולהרכיב מחדש!
ממש "משחק ילדים!"
אתם מוזמנים לנסות...

ר' אליעזר: בוודאי שהתעורר יהיה טהור לאחר פירוק מעין זה...

שכן מעולם לא נמסר לנו כיצד נכון לשבר את התעורר ולבנותו מחדש.
ובהחלט ניתן לראות גם את השבירה הזו כשבירה של התעורר.
ולכן אני מכריע ואומר – טהור!

ר' נתן: רק רגע, ר' אליעזר, עם כל הכבוד לך ולבית אביך,

הרי שהשאלה מופנית לכל תלמידי החכמים היושבים כאן,
ועל כן אבקש ממך להמתין עד שנשמע את דעתם של יתר תלמידי-החכמים,
ואז נכריע בהצבעה – על פי הרוב...

ר' יחושע: אני חולק על ר' אליעזר!

מה פתאום שהתעורר יהיה טהור?
הרי צריך לשבר אותו לא לפרק...

ר' עקיבא: גם אני חושב כך,

שכן המטרה היא ליצור אותו מחדש, לא לשחק במשחקים...
אם כך – טמא יהיה!

ר' נתן: מי שאומר שהתעורר טמא – שירים את ידו!

[כולם מרימים את ידיהם – מלבד ר' אליעזר]

מערכת שנייה

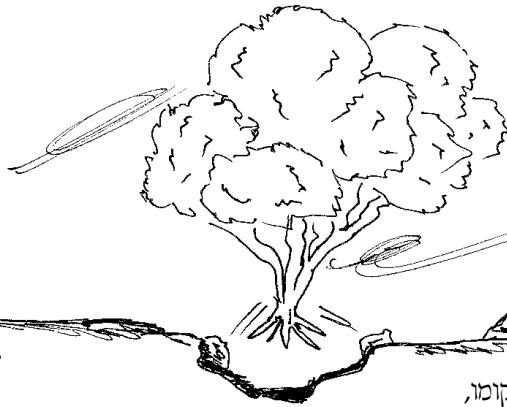
תלמיד חכם א': ולהשוב שהתחלנו את הדין הזה בגוקר...

תלמיד חכם ב': וכעת כבר הגיע שעת המנחה, בין הערביים, עוד מעט שקיעה...

ר' נתן: אם כך עלינו להכריע!

ר' אליעזר, אני חושב שאין לך כל ברירה,

עליך לקבל את דעת הרוב...

ר' אליעזר: שאן עינכם אלי, וראו והנה אלוהי יהיה בעוזרי!

אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח!

תלמיד חכם ב' [מביט מחלון]: אני לא מאמין! החרוב נעקר ממקומו,

התעופף באוויר ארבע מאות אמה ונשתל באדמה!

תלמיד חכם א' [מביט מחלון]: כיצד זה ייתכן?

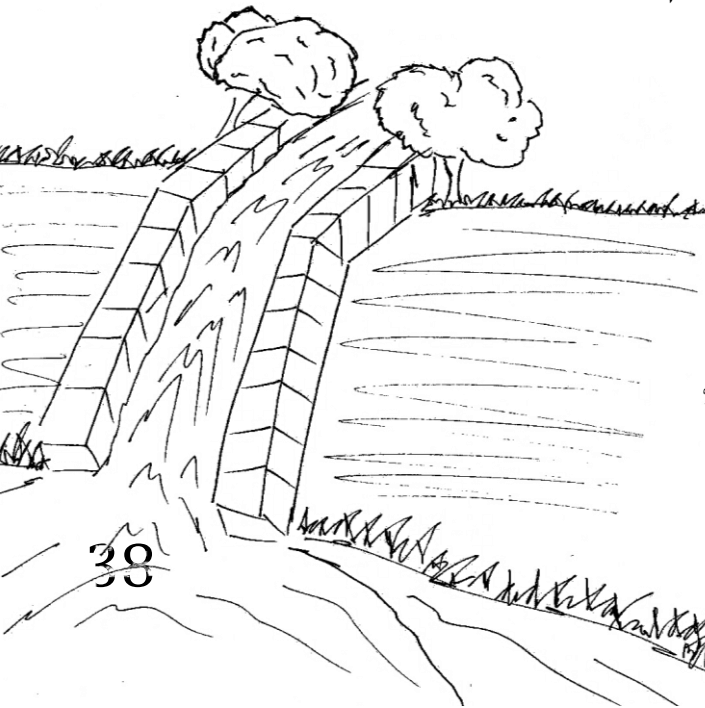
הרי זה סימן, כי ההלכה באמת כדברי ר' אליעזר!

ר' נתן: אין מביאים ראיה מן החרוב. זו אינה ראיה הלכתית ולא נוכל לקבל מעשה ניסים זה כראיה...

ר' אליעזר: אינכם מקבלים את החרוב כראיה...

אם כך, אם הלכה כמותי - אמת המים תוכיח!

תלמיד חכם א' [מביט מחלון]: כיצד זה יתכן שהמים חוזרים לאחור?

תלמיד חכם ב' [מביט מחלון]: הרי זה נוגד את חוקי הטבע...

תלמיד חכם א': מסמנים לנו מן השמיים כי הלכה כר' אליעזר!

ר' עקיבא: אין מביאים ראיה מאמת המים!

ר' אליעזר, חדל ממעשי הניסים-

הרי לא נוכל לקבוע את ההלכה על-פיהם...

ר' אליעזר: לא אחדל ולא אכנע, עד אשר תקבלו את עמדתי!

אם הלכה כמותי- כותלי בית המדרש יוכיחו!

תלמיד חכם ב' [מביט על קירות בית המדרש]: ר' אליעזר, בבקשה ממך, תשיב את הקירות למקומותיהם...

תלמיד חכם א' [מביט על קירות בית המדרש]: בקש רחמים עלינו- שלא יתמוטטו קירות בית המדרש על ראשנו!

ר' יחזשע [מביט על קירות בית המדרש]: מה לכם, קירות בית המדרש, העשויים אבן,

שהתערבתם בויכוח לא לכם?

אם תלמידי חכמים מנצחים אלו את אלו בהלכה-

אתם מה טיבכם?

תלמיד חכם ב': הקירות עצרו מפילתם...

תלמיד חכם א': אך הם גם לא זקפו מלא קומתם כשם שהיו...

תלמיד חכם ב': כנראה שבשל כבודו של ר' יהושע הם לא נפלו,

אך גם לא זקפו- מפאת כבודו של ר' אליעזר...

ר' אליעזר: אינם מוכנים לקבל שום ראיה שהראיתי לפניכם!

אם כן לא נותר לי אלא...

אם הלכה כמותי- מן השמיים יוכיחו!

בת קול: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום!

[כולם מביטים אל השמיים מופתעים מהקול שנשמע]

ר' יהושע [קם על רגליו]: לא בשמיים היא!

התורה עצמה אמרה לנו: " לא בשמיים היא ולא מעבר לים,

כי אם בפיך ובלבבך לעשותה!"

אין אנו משגיחים בראיות אלו של ר' אליעזר,

אפילו לא בבת קול שיוצאת מן השמיים

שכן בתורה עצמה נאמר- "אחרי רבים להטות!"

ואנו נלך על פי כלל זה, ונכריע כי התנור טמא-

סוף פסוק!

[דופק על השולחן ויוצא, אחריו יוצאים כולם]

מערכה שלישית

תלמיד חכם א': הגיעה לאזוני שמועה כי רבי אליעזר ממשיך להורות בניגוד לדברי חכמים...

תלמיד חכם ב': אכן, השמועה עשתה לה כנפיים, וגם אני שמעתי שהוא עדיין דבק בעמדתו,

ופוסק שהתנור טהור... בניגוד לדעת הרוב!

ר' יחושע: אם כך הדבר הרי הוא זקן ממרה,

ולא נוכל לתת לו עוד להמשיך ולהורות בהלכה...

ועל כן לא נותר לנו אלא – לעדות אותנו!

תלמיד חכם ב': לעדות ולהחרים! את ר' אליעזר הגדול!

תלמיד חכם א': איך אפשר לעשות זאת?!

ר' יחושע: במקום שבו יש חלול השם – אין חולקים כבוד לרבי!

ר' נתן: אגל מי יוכל לגשת אל ר' אליעזר,

אשר תנודותיו הן כדברי אלהים חיים,

ולומר לו כי חכמים גוזרים עליו נידוי?!

ר' עקיבא: אני אגך, שמא ילך אחר שאנינו הגון,

ויפגע בכבודו של ר' אליעזר-

ונמצא כל העולם הרב!

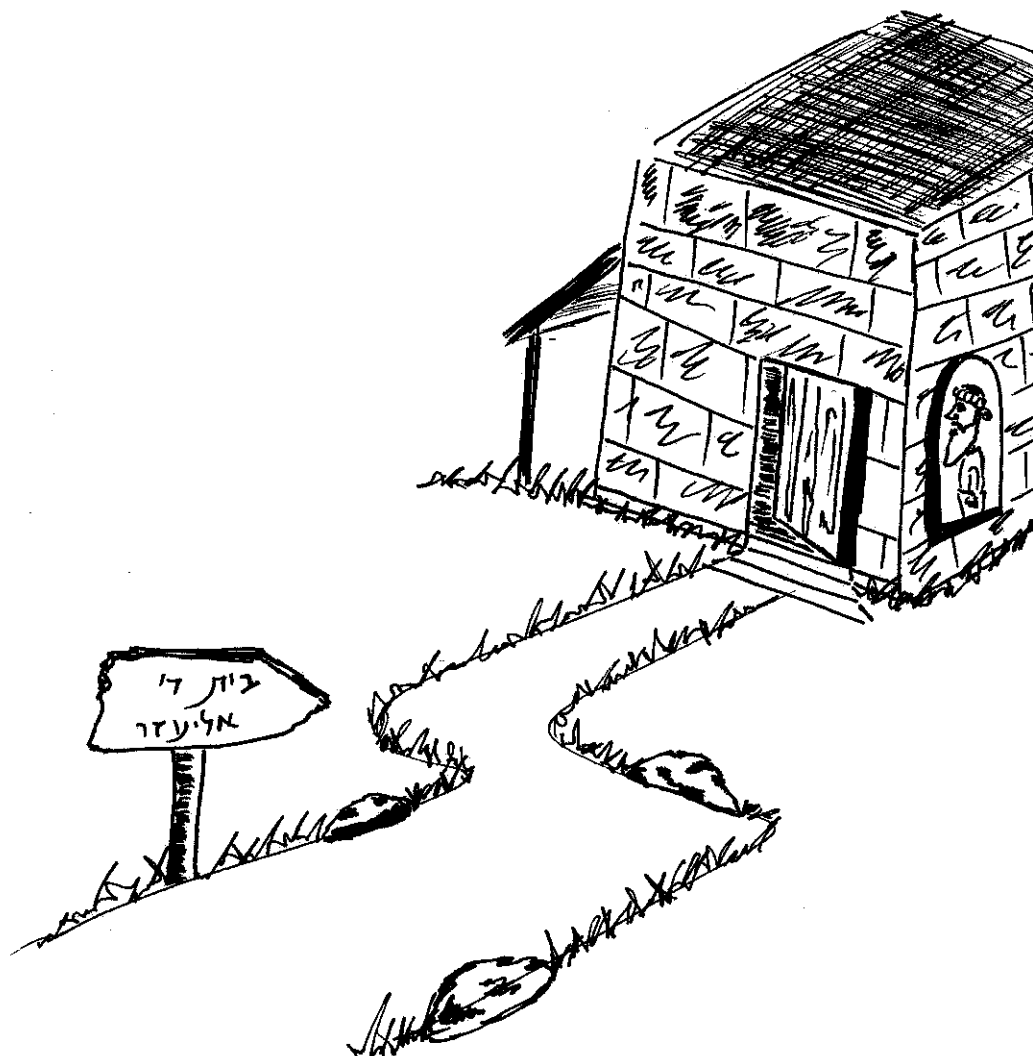
[ר' עקיבא עטוף שחורים יושב אגל בפתח ביתו של ר' אליעזר]

ר' אליעזר [יוצא מביתו וראא את ר' עקיבא]: מה יום מיומיים?

מדוע התעטפת פתע בגדי אגל ומספר?

ר' עקיבא: מורי ורבי, נראא שחכמים בדלים ממך...

[התנייב לצידו רבי אליעזר, קרע את בגדיו חלץ מנעליו ודמעות זלגו מעיניו]

מערכה רביעית

ר' נתן: אליהו הנביא...

אני לא מאמין שאתה באמת קיים...

אליהו הנביא: הנה, אתה רואה...

[סוטר לו פעמים על לחייו]

אני לא רק בדמיון שלך...

ר' נתן: אליהו הנביא, אמור לי,

מה עשה הקדוש-ברוך-הוא באותה שעה

שהתווכחו ר' אליעזר ור' יהושע.

אליהו הנביא: חייך ואמר: "נצחוני בני, נצחוני".

[אליהו הנביא נעלם, ור' נתן יוצא נותר פעור פה]

מסך

הקטע שאותו הצגתם מבוסס על הסיפור המובא
במסכת בבא מציעא, דף נ"ט ע"ב. שם הוא מסופר
באופן דומה, אבל קצת יותר בקצרה...

אבל לא הבנתי למה בכלל אנחנו לומדים
את הסיפור הזה,
ואיך הוא קשור לסוגיה שלנו שבכלל
עוסקת בקידוש!?

מה הייתם משיבים לשאלה זו?

מה אנו יכולים ללמוד מכך על היחס שבין אגדה להלכה?

הקיפו את ההיגד שאתם הכי מזדהים איתו:

- א. "שאין שום קשר בין הלכה ואגדה, וחבל לבזבז את הזמן על סיפורי אגדות..."
- ב. "שההלכה והאגדה משלימות זו את זו, ויש ללמוד אותן יחד".
- ג. "שהגמרא מורכבת גם מהלכה וגם מאגדה- למרות שאין קשר בניהן".
- ד. "שהאגדה יותר מעניינת מההלכה, וגם יש בה יותר תכנים, ולכן יותר חשוב לעסוק בה".

מעניין מה לביאליק היה לומר בהקשר זה...
אמרתי לכם כבר שהוא כתב מאמר חשוב בשם:
"הלכה ואגדה"?

כן, סבא, כבר הזכרת את
ביאליק והמאמר שלו...
אבל אני לא בטוח שיש לי
כוח לשמוע עכשיו את כל
ההסברים עליו...
אולי כשאגדל...

פשו"ת לשאל!

שיום לכבוד הרב,
 השקת לאחר שחזרנו מדית הכנסת,
 נשנו לשקת לשולחן ולקדם על היין.
 אק, לפתע, ראנו כי אין לנו יין
 או מיל ענקים דדית.
 התעורר אצלנו ויכוח מה עושים דמקרה זה,
 ולדסוד החלטנו ללכת לשכנים ולקדם מהם יין.
 רצינו לדעת, מה עושים דמקרה זומה,
 אין אפשרות לקדם מהשכנים וכי...
 תודה,
 משפחת כרמי

כדי לענות לשאלתכם יש להבין האם מדובר בקידוש של ערב שבת או של שבת בבוקר. שכן יש הבדל בחיוב בין הקידוש שבערב שבת לבין הקידוש בבוקר. הקידוש בערב הוא החשוב יותר- כיוון שבו מקדשים עם כניסת השבת, ואילו חשיבותו של קידוש הבוקר פחותה. לכן דווקא הוא נקרא "קידושא רבא" - בלשון סגי נהור. כלומר, דווקא משום שחשיבותו פחותה, כינהו בשם מכובד - "הקידוש הגדול".

לפיכך, במקרה שאין יין לקידוש של ערב שבת, ניתן לקדש על החלות. שכן מצינו בתלמוד (מסכת פסחים, ק"ו, ע"ב) שרב- היה מקדש על הלחם: **"רב - זימנין חביבא ליה רפתא - מקדש ארפתא"** - וכך מסבירים רש"י, רשב"ם, הרא"ש, והרמב"ם: **"פעמים שרב, שהפת חביבה עליו, קידש על הפת"**. אך מלבד רב לא נהגו לקדש על הפת, אף לא במקרה בו היא חביבה יותר מן היין. עם זאת הרעיון שבמעשיו של רב נשמר והשולחן ערוך (רי יוסף קארו) פסק: **"שבמקום שאין יין יקדש בלילה על הפת"** (סעיף רע"ב, ט'). אם כי הרמ"א (ר' משה איסרליש) חלק על דבריו וכתב: **"אם יש יין בעיר- לא יקדש על הפת"**.

לעומת זאת, במקרה שכל הסיפור התרחש בבוקר- לדעת רוב הפוסקים (המגיד משנה, הרא"ש ואחרים)- אין לקדש בבוקר על הפת. אם כי הראב"ד למשל פוסק שניתן לקדש על הפת גם בבוקר יום השבת ולא רק בערב. על כל פנים, השולחן ערוך הכריע ופסק שכאשר אין לו יין בבוקר: **"אוכל בלא קידוש"** (סימן רפ"ט, ב'). אך יחד עם זאת מוטב שיאמר את הפסוקים של הקידוש וייצא גם לדעת הראב"ד.

לסיכום, אם התרחש הסיפור בבוקר השבת, אינכם חייבים לקדש כלל, שכן חובתו של הקידוש פחותה. אך מוטב שכדי לצאת ידי חובת כל הדעות (הראב"ד)- קודם שתיטלו ידיים ותברכו על הלחם, תקראו לשם קידוש את הפסוקים של הקידוש (בלא ברכה). אך אם התרחש הסיפור בערב שבת, עליכם לנסות להשיג יין ככל שביכולתכם- כפי שפסק הרמ"א, אך במקרה שזה טורח גדול, או שלא השיגה ידיכם- ניתן לסמוך על מנהגו של רב ועל השולחן ערוך, ולקדש על הפת.

בברכה,
 הרב גפן.

בתתי לברר!

בעקבות הלימוד בוודאי נותרו לכם או התעוררו אצלכם שאלות רבות. שכן, ככל שלומדים יותר כך רק מתרבות השאלות.

זה המקום לברר ולחקור!
עיקר הלימוד אינו מתרחש בין כותלי הכיתה,
אלא מתוך סקרנות טבעית ובירור אישי שלכם...

לכן, חשבו על שאלה אחת שמעניינת אתכם בעקבות הלימוד,
וקדימה, צאו לברר!

וכמובן, אל תשכחו לכתוב זאת כדי שתוכלו לספר לכיתה את כל
מה שגיליתם...

הנושא: _____

השאלה שמעניינת אותי: _____

התשובות ששמעתי או קראתי: _____

המקורות לתשובותיי: _____

דעתי בעניין: _____

הצעה לנושא לבירור:
*מדוע מכסים את החלות
בעת אמירת הקידוש?

כולכם ודאי מכירים את
התשובה המקובלת לפיה
מעיקר הדין היה צריך
לברך על החלות לפני
הברכה על היין,
לכן מכסים אותן, וכך
לכאורה הן אינן מונחות
לפנינו בשעה שמקדשים
על היין.
נסו למצוא תשובה נוספת
לשאלה זו.

ל"ט אבות מלאכה

פתיחה:

הפעם אני רוצה להתחיל את הלימוד שלנו דווקא בפיוט. הצטרפו אלי לשירה...

מנוחה ושמחה * סימן משה

מנוחה ושמחה אור ליהודים	יום שבתון יום מחמדים
שומריו וזוכריו המה מעידים	כי לששה כל בראים ועומדים
שמי שמים ארץ וימים	כל צבא מרום גבוהים ורמים
תנין ואדם וחית ראמים	כי בנה הי צור עולמים
הוא אשר דבר לעם סגלתו	שמור לקדשו מבאו ועד צאתו
שבת קדש יום חמדתו	כי בו שבת אל מכל מלאכתו
במצות שבת אל יחליצך	קום קרא אליו יחיש לאמצך
נשמת כל חי וגם נעריצך	אכול בשמחה כי כפר רצך
במשנה לחם וקדוש רבה	ברוב מטעמים ורוח נדיבה
יזכו לרב טוב המתענגים בה	בביאת גואל לחיי העולם הבא

היי! אני מכירה את הפיוט הזה... שרים אותו אצלנו בסעודת ערב שבת!

כל הכבוד על הזיהוי המהיר!
את צודקת בהחלט, נוהגים לשיר אותו בסעודת ליל שבת.
ומי שאוהב אותו יכול לשיר אותו גם סתם כך, או אפילו לנגן אותו. הבאתי בשבילכם אפילו תווים ואקורדים כדי שנוכל לשיר ולנגן יחד!

על הפיוט

בקהילות אשכנז נוהגים לשיר את הפיוט בליל שבת. בפיוט משבח המשורר את יום השבת. השומר את השבת והזוכר אותה מעידים על כך שהעולם כולו נברא בששה ימים על ידי הקדוש ברוך הוא. כזכר לשביתתו בשבת הוא ציווה אף את עמו לשבות ביום אהוב זה, ואולם השבת אינה מצוינת רק בהימנעות מעשייה ויצירה אלא גם בעשיית מעשים חיוביים, כגון תוספות מיוחדות לתפילה ועונג השבת בסעודה. הפיוט מסיים בהבטחות של רוב טובה למקיימי מצוות השבת.

(על פי האתר "פיוטי")

מנוחה ושמחה - תווים ואקורדים

Am Dm Am Dm F E7 Am E

1

Am Dm Am Dm F E7 Am

6

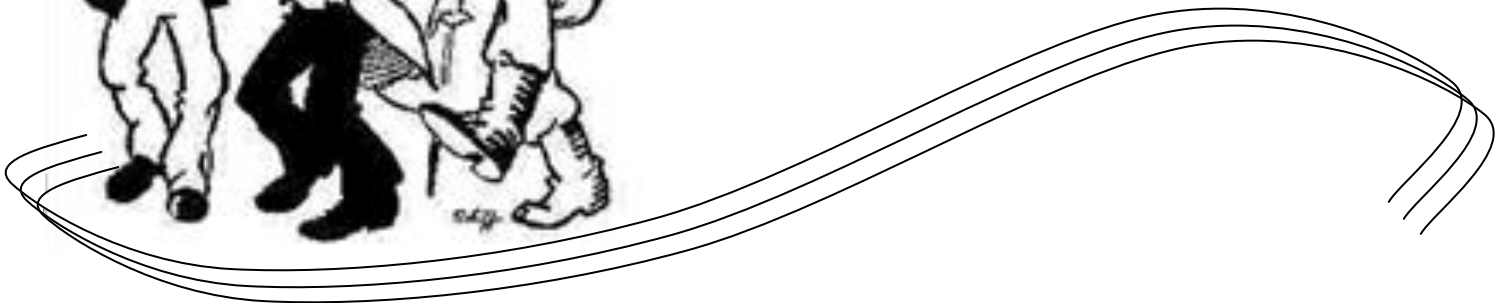
Am | Am A7 Dm G

10

C Am Dm E7 E7

14

Am

השבת במקרא:

השבת מוזכרת במקרא מספר רב של פעמים. בלימוד שלנו אנו ננסה לשים דגש על משמעות איסור המלאכה אליו מתכוונת התורה.

! כתבו את הפסוקים שעולים בראשכם כאשר אתם חושבים על שבת:

לי תמיד מתנגנים הפסוקים מהקידוש: "וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְכָל-צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה; וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי..."

לפניכם מספר ציטוטים מן המקרא על אודות השבת. קראו את הפסוקים ונסו, לאחר כל אחד מהם, להסביר ולבאר מה פירוש המילה מלאכה ומה כוונת המקרא באומרו כי אסור לעשותה בשבת.

"וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה; וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּו שַׁבַּת מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת".

(בראשית, ב', א-ג)

- מה לדעתכם המשמעות של המילה מלאכה בפסוק זה?
- מדוע לדעתכם חשוב למקרא לספר לנו שאלוהים הפסיק ממלאכתו ביום השביעי?
- מה הסיבה לדעתכם שאלוהים "שבת" ממלאכתו ביום השביעי?
- האם הוא היה צריך מנוחה?

אתם יודעים, אחד מהאדמו"רים החשובים של החסידות בפולין, "המי שילוח, שחי בעיירה בפולין בשם איזביצא, לימד אותנו כי בכדי להבין מושג שהתורה משתמשת בו יש להתבונן ולבחון את הפעם הראשונה שבה הוא מופיעה. ובמקרה הזה למזלנו, גם השבת וגם המלאכה- מוזכרות בפעם הראשונה. אז אנחנו צריכים לשים לב טוב טוב להגדרות שאנו נותנים להן כאשר אנו קוראים אותם כאן, כי ההגדרות האלו ישפיעו על כל מה שעוד נלמד בהמשך.

בית המדרש של חסידות איזביצא, שבפולין.

"יש לי מושג..."

חסידות

לפני כ- 250 שנה ייסד "הבעל שם טוב" את תנועת החסידות. תנועה זו בקשה לעורר מחדש את החיים היהודיים, ואת עבודת ה'. התנועה בהתחלה הייתה רק לקומץ מאוד קטן של אנשים. אך עד מהרה התפשטה ומשכה אליה יהודים רבים שחיו באזור פולין ורוסיה.

התנועה השפיעה על עולם היהדות בצורה ניכרת והיא משפיעה גם בימינו.

פעמים רבות מכנים את הרבנים בחסידויות בשם: "אדמו"ר" - שפירושו אדונו, מורנו ורבנו.

בכדי להבהיר לעצמנו שאכן הגדרנו בצורה מדויקת את המילה מלאכה, עלינו לנסות להחליף אותה במילה אחרת- שתהווה את הפרשנות שלנו למילה "מלאכה" בפסוקים אלה:

"וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל עֲבָאָם. וַיִּכְלֹ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי _____ אֲשֶׁר עָשָׂה; וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל _____ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ, כִּי בּוֹ שָׁבֹת מִכָּל _____ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת."

"וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקֵטוּ לֶחֶם מִשְׁנֵה, שְׁנֵי הָעֶמֶר לְאֶחָד; וַיָּבֹאוּ כָּל-גִּשְׁיָאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּדּוּ לְמֹשֶׁה. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' שְׁבֹתוֹן, שְׁבֹת קֹדֶשׁ לַה' מִחֵר. אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ - אִפּוֹ, וְאֵת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ - בְּשִׁלוֹ, וְאֵת כָּל-הָעֵדָף הַנִּיחֹו לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד הַבֶּקֶר. וַיִּנְיֹחוּ אֹתוֹ עַד הַבֶּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה, וְלֹא הִבְאִישׁ וְרָמָה לֹא-הָיְתָה בּוֹ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי שְׁבֹת הַיּוֹם לַה', הַיּוֹם לֹא תִמְצְאוּהוּ בַשָּׂדֶה. שִׁשֶּׁת יָמִים תִּלְקֹטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שְׁבֹת, לֹא יִהְיֶה בּוֹ. וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִצְאוּ מִן הָעֵם לְלֶקֶט וְלֹא מִצְאוּ..."

(שמות, ט"ז, כ"ב-כ"ז)

- בפסוקים אלו לא מוזכר איסור עשיית מלאכה. מה בכל זאת אוסר משה על העם לעשות?
- חשבו, מי שבת ממלאכתו בסיפור זה של המן: אלוהים או עם ישראל?
- האם אלוהים לא הוריד מן כיוון שהוא שבת- בדומה לסיפור הבריאה, או שאלוהים לא הוריד מן כדי שבני ישראל לא יעשו מלאכה כלשהי בשבת?

"שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת, לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ, וַיִּנְפֹשׁ בֶּן-אִמְתֶּךָ וְהִגֵּר".

(שמות, כ"ג, י"ב)

- בפסוק זה נאמר: "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות". למה לדעתכם הכוונה באומרו "תעשה מעשיך" ולמה הכוונה באומרו: "תשבות"?
- מי צריך לשבות בשבת על פי פסוק זה?
- מה מטרת השביתה בשבת על פי הפסוק זה?

"זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֶאכֶתֶךָ. וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ. לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֶאכֶה אֹתָהּ וּבְנֶךָ וּבִתֶּךָ, עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ."

(שמות, כ, ז-י)

מזהים מהיכן לקוחים פסוקים אלו?
נכון מאוד, מעשרת הדברות...

- מה הסיבה לכך שאסור לעשות מלאכה בשבת על פי הפסוקים האלו?
- מה פירוש המילה מלאכה בפסוקים אלו?
- אלו דברים אתם חושבים שהתורה מתכוונת שאסור לעשות באמרה: "לא תעשה כל מלאכה..."?
- האם ההגדרה של המלאכה בפסוקים אלו דומה להגדרה שהגדרתם בפסוקים מספר בראשית, על בריאת העולם?
- אם כן, הסבירו מדוע יש דמיון בין שתי הפרשיות, ואם לא הסבירו מה ההבדל שבין שתי הפרשיות.
- על פי פסוקים אלו, מי נח ביום השביעי?
- חשבו, מי צריך לשבות ממלאכתו על פי פסוקים אלו?

”שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁוֹ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ. שִׁשִּׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלָאכְתְּךָ. וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ. לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרֶךָ וְכָל בְּהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ, לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ כְּמוֹךָ. וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וַיִּצְאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֶרַע גְּטוּיָה, עַל כֵּן, צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת, אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת.”

(דברים, ה', י"א-י"ד)

- מה הסיבה לכך שאסור לעשות מלאכה בשבת על פי הפסוקים האלו?
- במה דומה ובמה שונה הציווי כאן על השבת לציווי שמופיע בנוסח עשרת הדיברות בספר שמות?
- מדוע לדעתכם יש הבדל בין הנוסח בספרים שמות לספרים דברים?
- האם יש הבדל מהותי בין הטעם או הציווי על השבת כאן לציווי והטעם שמובא לשבת בספר שמות?
- חשבו, מי צריך לשבות ממלאכתו על פי פסוקים אלו?
- מלבד הדמיון לנוסח של עשרת הדברות בספר שמות, לאיזה מהפסוקים שראיתם לפני כן הפסוקים האלו דומים?
- על פי פסוקים אלו, מי נח ביום השביעי?

מישהו מוכן להסביר לי איך זה יכול להיות שיש שני נוסחים לעשרת הדיברות!? זה לא קצת מוזר...

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם. שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֵשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה', כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה - יוּמָת."

(שמות, ל"ה, א-ב)

- האם איסור עשיית המלאכה בפסוקים אלו יכול להתפרש על פי ההגדרה שכתבתם למילה מלאכה, לאחר קריאת הפסוקים מספר בראשית?
- האם יש חידוש בפסוקים אלו לגבי שמירת השבת, שלא ראינו בפסוקים הקודמים?

"יש לי מושג..."

מידות שהתורה נדרשת בהן

חז"ל יצרו כלי פרשנות שונים (בלשונם - מידות) שנועדו להכריע בהבנת הפסוקים בתורה. מידות אלו ככל הנראה התגבשו על בסיס כללים פרשניים של חכמי יוון. בדרך כלל מונים 13 מידות (כללים) על פי קביעתו של ר' ישמעאל. אחד מן הכללים האלו קשור לענייננו:

"דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו" -

על פי כלל זה כאשר ניתן לפרש פסוק אחד בכמה דרכים, יש ללמוד את ההקשר שבו מובא הקטע ועניינו ולפרש על פי הקשר זה..

עד עכשיו התייחסנו למלאכה כפי שהיא עולה מהפסוקים עצמם, וכפי שהיא מובנת לאור הפעם הראשונה שהיא מוזכרת במקרא, כאשר שבת אלוהים מכל מלאכתו. כעת אני רוצה ללמד אתכם דרך נוספת חשובה לא פחות בקריאת התורה בכדי להבין את הפרשנות שלה. כאשר מילה מופיעה בפסוקים שלפנינו אנחנו צריכים לבחון באיזה הקשר היא מופיעה, והאם לצד האזכור של המילה מלאכה בפסוקים העוסקים בשבת, היא מוזכרת גם בנושאים אחרים. אתם יודעים, מה במקום לסבך אתכם עם התיאוריה, בואו ניגש מיד למלאכה...

קראו את הפסוקים הבאים, המובאים בהמשך הפרק שבו הזהיר משה את עם ישראל על שמירת השבת (הפסוקים האחרונים שקראנו) וחשבו האם פסוקים אלו יכולים להסביר באופן מחודש את האיסור לעשות מלאכה. !

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: רְאוּ קָרָא ה' בְּשֵׁם בְּעֲלָאֵל בֶּן אוֹרֵי בֶן חוֹר לְמַטֵּה יְהוּדָה. וַיְמַלֵּא אֶת־רוּחַ אֱלֹהִים, בְּחַכְמָה, בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל-מְלָאכָה. וְלִחְשָׁב מַחְשְׁבַת לַעֲשׂוֹת בְּזָהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת. וּבַחֲרָשֶׁת אֲבֹן לְמַלְאֵת וּבַחֲרָשֶׁת עֵץ; לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלָאכֶת מַחְשְׁבַת. וְלִהְיוֹת נָתַן בְּלִבּוֹ, הוּא וְאַהֲלֵיָאֵב בֶּן-אַחִיסָמֶד לְמַטֵּה דָן. מֵלֵא אַתֶּם חֲכָמַת-לֵב, לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכֶת חָרָשׁ וְחֹשֶׁב וְרִקֵּם בְּתַכְלֵת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלְעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאַרְגָּ, עֲשֵׂי כָל-מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחְשְׁבַת".

(שמות, ל"ה, ל- לח)

- על איזו מלאכה מדובר בפסוקים אלו?
- כתבו את ההגדרה של התורה למלאכות אליהם היא מתכוונת:
- מתוך ההקשר של הפסוקים הללו, אלו דברים אתם חושבים שהתורה מתכוונת שאסור לעשות באמרה: "לא תעשה כל מלאכה..."?
- האם ההגדרה של המלאכה בפסוקים אלו דומה להגדרה שהגדרתם בפסוקים מספר בראשית, על בריאת העולם?
- אם כן, הסבירו מדוע יש דמיון בין שתי הפרשיות, ואם לא הסבירו מה ההבדל שבין שתי הפרשיות.
- מה החידוש של הפרשייה הזו בהקשר של איסור מלאכה בשבת?

סבא: כמו שאמרתי לכם, הכללים שבהם נדרשת התורה באמת הנחו את חז"ל כשהם למדו את התורה. וכך גם כאן. לכן במדרש חכמים חיברו בין שני הנושאים בהם מוזכרת המילה מלאכה בפסוקים אלו: איסור עשיית מלאכה בשבת, ומלאכת בניית ויצירת המשכן וכליו.

לפניכם קטע מתוך התלמוד שמלמד אותנו שעל פי חז"ל המלאכות שאסור לעשות בשבת הן דווקא המלאכות שהיו בעת יצירת המשכן:

ישבו רבי יונתן בן עכניאי ורבי יונתן בן אלעזר, וישב רבי חנינא בר חמא איתם. ישבו וחשבו:

המשנה שאומרת שיש ארבעים אבות מלאכה חסר אחת כנגד מיי? (הקביעה שיש ל"ט אבות מלאכה, כנגד מה היא נקבעת? מדוע דווקא ל"ט אבות מלאכה?)

אמר להו רבי חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן. [...]

כמו ששנינו בברייתא: אין חייבים על עשיית מלאכה בשבת, אלא אם אותה מלאכה או מלאכה דומה לה הייתה במשכן.

(תלמוד בבלי, מסכת שבת דף מ"ט ע"א-ע"ב)

"ייתב רבי יונתן בן עכניאי ורבי יונתן בן אלעזר, ויתב רבי חנינא בר חמא, גבייהו, וקא מיבעיא להו..."

הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מיי?

אמר להו רבי חנינא בר חמא: כנגד עבודות המשכן. [...]

תניא כמאן דאמר כנגד עבודות המשכן, דתניא: אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה היתה במשכן..."

(תלמוד בבלי, מסכת שבת דף מ"ט ע"א-ע"ב)

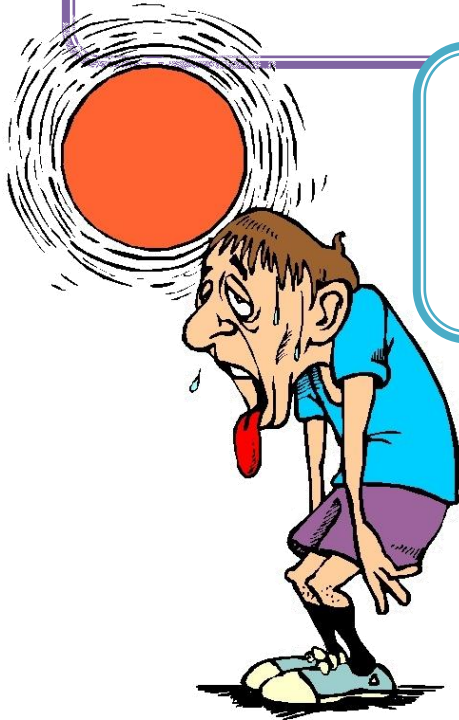
- סמנו בקטע הכתוב בארמית את המילה שמתייחסת למקור מהמשנה, ואת המילה שמסמלת על מקור המצוטט מברייתא.
- מדוע לדעתכם חז"ל מקשרים בין איסור מלאכה בשבת למלאכות שנעשו במשכן?
- על פי הקשר זה, איזו מלאכה אסור לעשות בשבת? (כתבו הגדרה אחרת, מקבילה, להגדרה: "מלאכה שנעשתה במשכן".)
- האם ההגדרה שכתבתם כאן דומה להגדרה שכתבת לאחר קריאת הפסוקים מספר בראשית? מה השתנה?

סיכום:

על פי הלימוד של הפסוקים והפרשנות שהענקתם למילה "מלאכה" בכל אחד מהם, סמנו לצד כל תמונה את מידת ההסכמה האישית שלכם עם ההיגד ואת המידה שאתם חושבים שההיגד משקף את כוונתה של התורה:

(1- לא מסכים / לא משקף, 5- מסכים מאוד / משקף בחלט)

"באה מנוחה לייגע ומרוגע לעמל"- התורה מצווה על שמירת שבת ואיסור מלאכה, כדי לאפשר לאדם לנוח מהעבודה הקשה של ששת ימי החול.

מסכים:

1-2-3-4-5

כוונת התורה:

1-2-3-4-5

התורה קבעה יום שבו אסור לעשות מלאכה כדי לדאוג לחלשים בחברה: עבדים ושפחות וכן כדי לדאוג למנוחתם של בעלי החיים שברשותו של האדם.

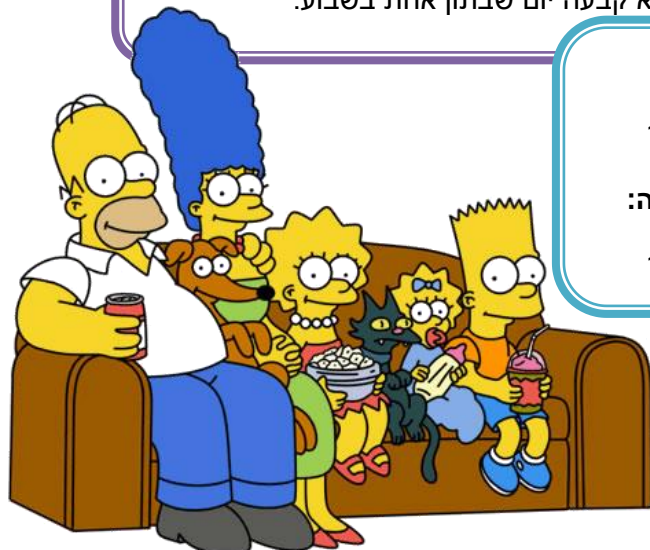
מסכים:

1-2-3-4-5

כוונת התורה:

1-2-3-4-5

התורה רצתה לאפשר לאדם יום חופש שבועי, כדי שיוכל להתפנות להיות עם המשפחה והחברים שלי, ולכן היא קבעה יום שבתון אחת בשבוע.

מסכים:

1-2-3-4-5

כוונת התורה:

1-2-3-4-5

התורה אסרה לעשות מלאכת מחשבת- מלאכה של אומנים, כדי שהאדם, פעם אחת בשבוע יניח לעולם, ויחדל ליצור ולפתח, בדומה לאלוהים ששבת ביום השביעי.

מסכים:

1-2-3-4-5

כוונת התורה:

1-2-3-4-5

כעת, נסו לדמיין כיצד נראתה השבת בימים ההם...!

נסו לא לחשוב על הצורה בה אנו שומרים את השבת, אלא רק על מה שהבנתם מהפסוקים. על פי המחשבות והדמיונות האלו ציירו את הדברים שלדעתכם מותר לעשות על פי התורה בשבת ואת הדברים שאוסרת התורה לעשות בשבת.

אסור לעשות בשבת

:אנציו

מותר לעשות בשבת

:אנציו

אני רוצה לשתף אתכם בהתלבטות שיש לי... אני לא יודעת אם השבת של המקרא דומה לשבת שלנו או לא...

מה דעתכם, האם השבת של המקרא דומה לשבת שלנו, או שהיא שונה ממנה?

לפני שאנחנו מתחילים ללמוד את דבריהם של חז"ל אני רוצה להודיע לכם שהלכות שבת שקבעו חכמים הן מפורטות ומרובות, הרבה יותר מהפסוקים האמורים בתורה.

ואכן, כבר חכמים ידעו זאת, והבינו שביחס לפסוקי המקרא העוסקים בשמירת השבת ההלכות שקבעו חכמים הן מרובות ומפורטות. וכך נאמר במסכת חגיגה:

"הלכות שבת... הרי הם כהררים התלוין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרבות".

(משנה, חגיגה, א' ח')

אני לא מבינה, אם אפילו חז"ל יודעים שההלכות המרבות בהם קבעו הם "כהרים שעומדים על חטוט השערה". מדוע הם עשו זאת? אם התורה לא אומרת כך במפורש, מדוע הם יצרו כל כך הרבה איסורים והלכות?

את שואלת שאלה יפה וחשובה, אבל אני רוצה לשאול אותה בצורה יותר מעודנת ופחות ביקורתית: מה הייתה המטרה של חז"ל כאשר הם קבעו את פרטי ההלכה לגבי איסורי עשיית מלאכה בשבת? מדוע הם ראו לנכון לעשות זאת? ומהיכן הם למדו והבינו כי אכן זו כוונת התורה?

"יש לי מושג..."

מיכה יוסף ברדיצ'בסקי
(בן גריון)

היה סופר והוגה דעות ציוני. נולד בשנת 1865 ברוסיה ונפטר בשנת 1921 בגרמניה.

ברדיצ'בסקי היה סופר חשוב אשר השפיע רבות על החשיבה של בני דורו. הוא האמין כי היהדות צריכה להתנער מהעבר שלה כדי שהיא תוכל להתחדש.

הוא האמין בציונות כתנועה חידוש של היהדות, ולא רק כבית לאומי לעם היהודי.

נסחו במילים שלכם את טענתו של ברדיצ'בסקי:

לבני-ישראל יש יצירה נהדרת שלו - יום קדוש ונעלה, "שבת המלכה". [...] האין היא יצירה כלילת אגדה? האין היא עצמה מקור חיים וקדושה לאומה שלמה ומעין נובע רוח הקודש למשוררים ופייטנים?

ואף-על-פי-כן, מי יאמר, מי יכריע, יציר כפיה של מי היא, על ידי מי היתה למה שהיתה: על ידי ההלכה, או על ידי האגדה?

קנ"ז דפים יש במסכת שבת וק"ה במסכת עירובין, והאגדה שבהן כמוה כאין. רובם עיונים ודקדוקי הלכות בל"ט מלאכות ותולדותיהן וקביעת תחומין; במה מדליקין, במה בהמה יוצאה, כיצד משתתפין בתחומין - כמה יגיעת רוח! כמה בזבז חריפות על כל קוץ וקוץ! וכשאני עובר בין אותם הדפים ורואה שם חבורות חבורות של תנאים ואמוראים בעבודתם, אני אומר: אכן, אמני חיים אני רואה לפני! אמני חיים בבית היוצר ועל האבניים! עבודת רוח כבירה כזאת, נמלית וענקית כאחת, עבודה לשמה ומתוך אהבה ואמונה בלי מצרים אי אפשר לה בלא רוח הקודש.

כל אחד מן היחידים ההם עשה את שלו לפי צביונו ונטיית נפשו, וכולם יחד כפופים היו לרצון גבוה המושל בהם. אין זאת כי אם אידיאה נשגבה אחת, צורה אחת עליונה של שבת רחפה לפני עיני האנשים המפורדים האלה, ורוחה הוא שקבעם הנה מכל הדורות ועשאו שותפים ביצירתה ובשכלוליה. כל "מתקיף", כל "ורמינחוו", כל סייג וכל גדר - אינו אלא תג ציורי חדש, פיתוח נוסף באותה הצורה, תג ופיתוח מוכרחים, מפני שבלעדיהם לא תהיה למה שצריכה להיות. ומה פרי כל העבודה הטרחנית הזאת של ההלכה? - יום שכולו אגדה.

(חיים נחמן ביאליק, מתוך "הלכה ואגדה", 1917)

"יש לי מושג..."

חיים נחמן ביאליק המשורר הלאומי, היה סופר והוגה דעות שהשפיעה רבות על תנועת הציונות והלאומיות בארץ ישראל. מלבד השירים והסיפורים שכתב, והספרים שترגם, הוא גם אסף וסידר מקורות רבים מהספרות היהודית לדורותיה לקבצים בהם יוכל לעיין כל איש, גם מי שאנו ביקר בתחומים אלו.

אחד המאמרים החשובים שכתב היה "הלכה ואגדה" שבו היא מנה את החשיבות של שני צידי המטבע של הזהות היהודית: הרוחנית-אגדית והמעשית-הלכתית. בסופו של המאמר קורא ביאליק לבני דורו, החופשיים ממצוות, לבנות להם מערכת הלכות (לאו דווקא על בסיס ההלכה הדתית) בכדי לשמר את המסורת היהודית.

נסחו במילים שלכם את טענתו של ביאליק: !

Handwriting practice area with a dashed border and horizontal lines. A hand holding a pen is shown on the right side, ready to write.

- סקר -

ערכו סקר בין ילדי הכיתה. כמה מהם מזדהים עם עמדתו של ברדיצ'בסקי וכמה מהם מזדהים עם עמדתו של ביאליק.

מספר המשתתפים: _____

מסכימים עם ברדיצ'בסקי: _____

מסכימים עם ביאליק: _____

סמנו בתרשים למטה את מידת ההסכמה עם כל אחד מהצדדים:

ביאליק

ברדיצ'בסקי

השבת בימי בית שני:

ואיך נראתה השבת בימי בית המקדש השני?

איסור המלאכה בימי בית שני היה טוטאלי. כמעט כל מלאכה שהיא נאסרה, והאיסורים היו קיצוניים ביותר...

לפניכם מספר מקורות מתקופת בית המקדש השני. קראו אותם ונסו להסביר כיצד הם הבינו את איסור עשיית המלאכה שכתוב במקרא.

"(ח) והנה גם את מצות השבתות כתבתי לך, וכל משפטיו חוקיה. ששת ימים תעשה המלאכות וביום השביעי שבת לה' אלוהיכם. (ט) לא תעשו בו כל מלאכה אתם ובניכם ועבדיכם ואמהותיכם וכל בהמתכם והגר אשר אתך, והאיש העושה כל מלאכה יומת. (י) איש איש אשר יחלל את היום הזה, אשר ישכב עם אשתו, ואשר אמור יאמר לצאת בו לדרך, או מכל מקנה וממכר, ואשר ישאב מים ולא הכינם לו מיום השישי, והנושא משא הלאה מאוהלו או מביתו - מות יומת. (יא) לא תעשו כל מלאכה ביום השבת, אם לא הבינותם לכם ביום הששי לאכול ולשתות ולנוח ולשבות מכל מלאכה ביום הזה, ולברך את ה' אלוהיכם אשר נתן אותן לכם למנוח."

[...]

(יב) וכל איש אשר יעשה מלאכה, וילך בדרך, ויכלכל את בהמתו בבית או במקום אחר, ואשר יבעיר אש, או ירכב על כל בהמה, או ילך באניה על הים. (יג) ואיש אשר יכה או ימית, ואשר ישחט חיה או עוף, ואשר יצוד חיה ועוף ודגים, ואשר יענה את נפשו, ואשר יעשה מלחמה ביום השבת. (יד) כל העושה מאלה ביום השבת מות יומת, למען ישמרו בני ישראל את השבת על פי המצוות על שבתות הארץ."

(ספר היובלים, נ, א"י"ז)

- איזה מלאכות אסורות לעשות בשבת על פי ספר היובלים?
- האם ההלכה המוצגת בספר היובלים היא יותר חמורה מההלכה המוצגת במקרא, או לא? נמקו!
- האם ההלכה של ספר היובלים היא יותר מחמירה מההלכה שאנו שומרים היום? נמקו!

ראיתי בין האיסורים השונים שכתובים בספר היובלים שאסור לעשות בשבת, שהם גם כתבו שאסור לעשות מלחמה. האם הם התכוונו שגם במקרה שתוקפים אותך, ויש פיקוח נפש- עדיין אסור לעשות מלחמת מגן, כדי לא לחלל את השבת?!

? מה דעתכם, למה מתכוון ספר היובלים?

אני לא יכול לענות לך על שאלה זו בוודאות. אבל ככל הנראה הם התכוונו לכך שגם במקרה שתוקפים אותך, ויש פיקוח נפש, אסור לחלל את השבת! בניגוד להלכה שקבעו חז"ל- "פיקוח נפש דוחה שבת".

קראו את המקור שלפניכם, והקיפו באדום את האנשים מתקופת בית המקדש השני, שאכן שמרו את השבת ולא חיללו אותה גם לא בכדי להצילם את נפשם. ובצבע כחול הקיפו את בני התקופה שחידשו והבינו כי כאשר יש סכנה של פיקוח נפש- חייבים לצאת ולהילחם, למרות קדושת השבת:

"ויקומו פתאום להתגולל לעליהם ביום השבת ויאמרו להם: עד מתי מאנתם לשמוע בקול המלך? קומו נא וצאו מזה ועשו את מצוותיו וישבתם בטח. ויענו ויאמרו: לא נצא, כי את דבר המלך לא נעשה ואת השבת לא נחלל.

ויגשו אל המערה ויערכו בלי מלחמה לקראתה. והאנשים אשר בקרבה לא הרימו את ידיהם לירות אבן או לסכור את פיה. ויאמר אליהם: נמותה הפעם בנקיון כפינו והשמים והארץ עדים בנו כי בזדון תהרגונו. ויפלו עליהם ביום השבת ויהרגו כל אשר במערה וימותו הם ונשיהם וטפם ומקניהם. ויהיו המתים כאלף איש.

ומתתיחו ורעיו שמעו את הדבר ותצרו להם מאוד. ויאמרו איש אל אחיו: אם עשה נעשה כאשר עשו אחינו לבלתי התיצב לפני הגויים בעד נפשנו ותורתנו, עוד מעט והשמידונו. ויועצו כולם ביום ההוא לאמור:

אם הלחם ילחנו אויבינו בנו ביום השבת ויצאנו לקראתם ועמדנו על נפשנו ולא נמות כמות אחינו שבמערות".

(מקבים א', פרק ב')

"ביום השבת אל ידבר איש דבר נבל ורק;...

אל ידבר בדברי המלאכה והעבודה לעשות...

אל יתהלך איש בשדה לעשות את עבודת הפצי השבת;

אל יאכל איש ביום השבת כי אם המוכן ומן האובד בשדה;

ואל יאכל ואל ישתה כי אם היה במחנה;

ואם היה בדרך וירד לרחוץ ישתה על עומדו ואל ישאב אל כל

כל;..."

(ברית דמשק, ו"ג)

• איזה מלאכות אסורות לעשות בשבת על פי "ברית דמשק"?

• מה לדעתכם מותר על פי ספר זה לעשות בשבת?

• האם לדעתכם, ההלכה שנקבעה בספר זה היא מחמירה יותר מההלכה שקבעו חז"ל? נמקו!

• האם ההלכה שנקבעה בספר זה תואמת את ההגדרה שלכם לאיסור עשיית מלאכה שכתוב במקרא? נמקו!

"יש לי מושג..."

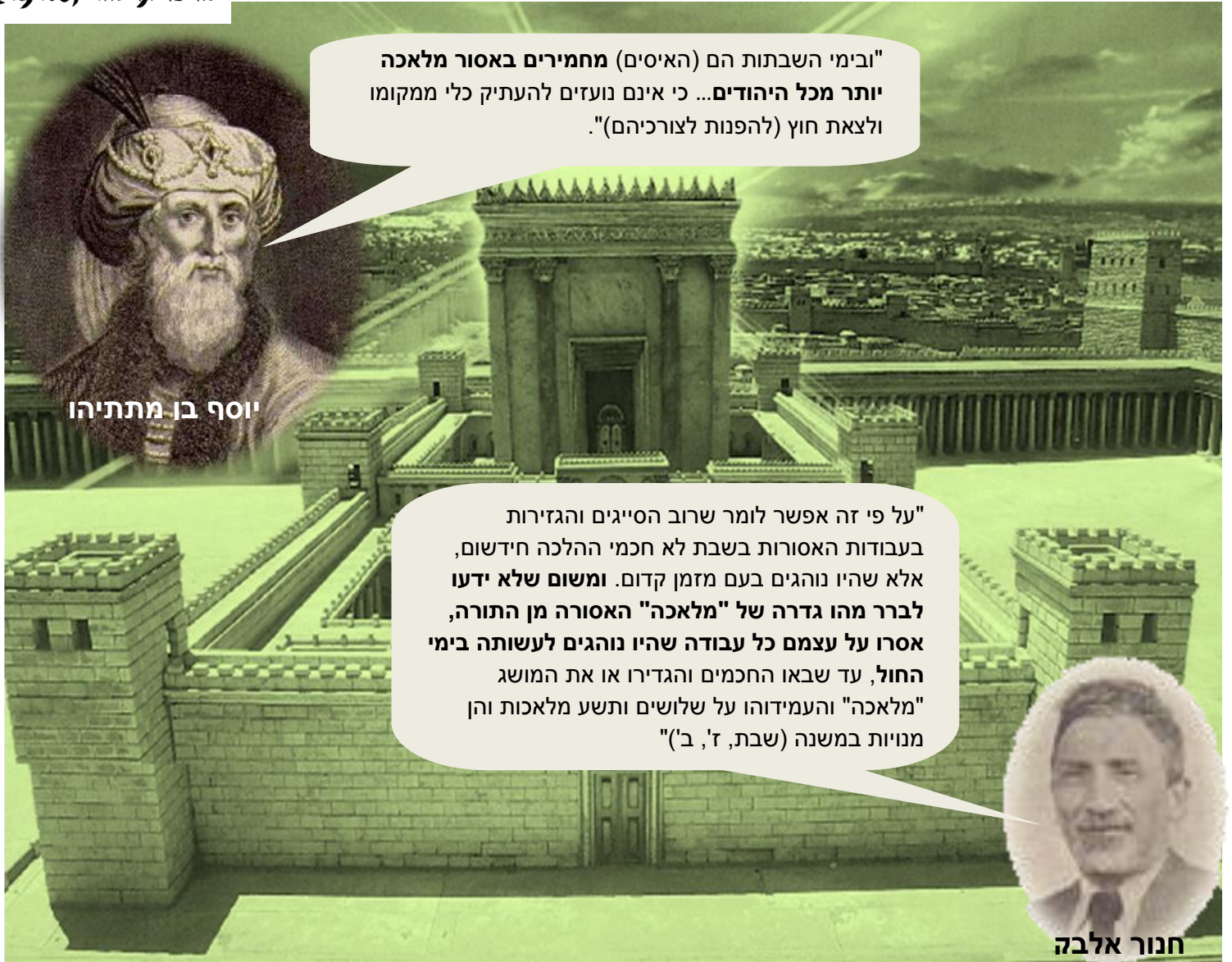
ספרים חיצוניים

הם ספרים שחברו יהודים בתקופת בית שני ואשר לא נכנסו לתנ"ך. מתוך הספרים האלו ישנם ספרים שהתאימו לתפיסתם של חז"ל - והם קבלו אותם. כגון: "ספר בן סירא", שהתלמוד מצטט ממנו בדומה לציטוטים מן המקרא. ויש בהם ספרים של בני הכתות בימי בית שני שנחלקו עם חז"ל. ולכן היו חכמים שאף אסרו לקרוא מאותם ספרים (בימים שבהם התנהל עם אותם כתות פולמוס). אחד הספרים המפורסמים מן הספרים החיצוניים הוא ספר "מקבים" - המספר על מלחמת המכבים ביוונים ועל קביעת חג החנוכה.

על פי המקורות שראיתם, נסחו במילים שלכם כיצד הבינו בני אותה תקופה (ימי בית שני) את האיסור לעשות מלאכה, ונסו לתאר במילים שלכם את שמירת השבת שלהם:

A large rectangular area with a dashed border and horizontal lines, intended for writing an answer. A hand holding a pen is shown on the right side, pointing towards the lines.

"ובימי השבתות הם (האיסים) מחמירים באסור מלאכה יותר מכל היהודים... כי אינם נועזים להעתיק כלי ממקומו ולצאת חוץ (להפנות לצורכיהם)".

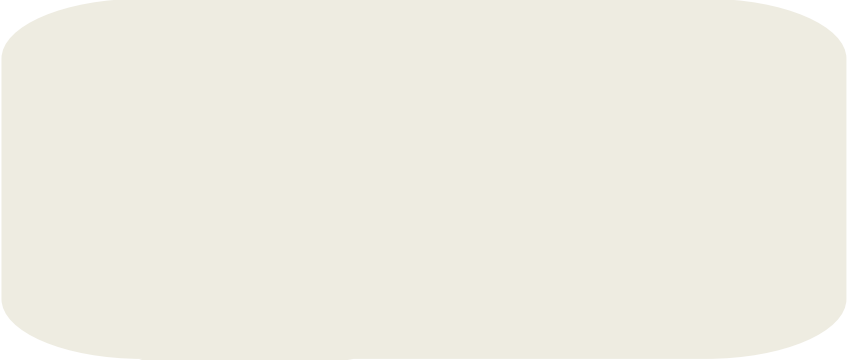
יוסף בן מתתיהו

"על פי זה אפשר לומר שרוב הסייגים והגזירות בעבודות האסורות בשבת לא חכמי ההלכה חידשו, אלא שהיו נוהגים בעם מזמן קדום. ומשום שלא ידעו לברר מהו גדרה של "מלאכה" האסורה מן התורה, אסרו על עצמם כל עבודה שהיו נוהגים לעשותה בימי החול, עד שבאו החכמים והגדירו או את המושג "מלאכה" והעמידוהו על שלושים ותשע מלאכות והן מנויות במשנה (שבת, ז', ב')"

חנור אלבקה

כתבו כיצד אתם התרשמתם משמירת השבת של הכתות בימי בית המקדש השני. ומה היחס בין שמירת השבת שלהם לשבת כפי שהיא מתוארת במקרא, וכפי שאנו שומרים אותה כיום. (עם איזה מהדרכים לשמור שבת אתם יותר מזדהים, ואיזו מהדרכים בעיניכם משקפת יותר את כוונתה המקורית של התורה?)

השבת במשנה:

לאחר שלמדנו את פסוקי המקרא, ונחשפנו להלכה של ימי בית המקדש השני, בתקופה שקדמה לחכמי המשנה- בה נקבעו הלכות מחמירות מאוד ביסח לשמירת שבת, שכללו בין היתר הלכות שאוסרות למשל להילחם בשבת, אנו יכולים סוף סוף להתחיל ללמוד את המשנה.

אך לפני שנתחיל בלימוד, כיוון שאתם כבר יודעים הרבה על שמירת השבת במקרא ובימי בית המקדש השני, נסו למלא את מקומם של חז"ל בקביעת ההלכה.

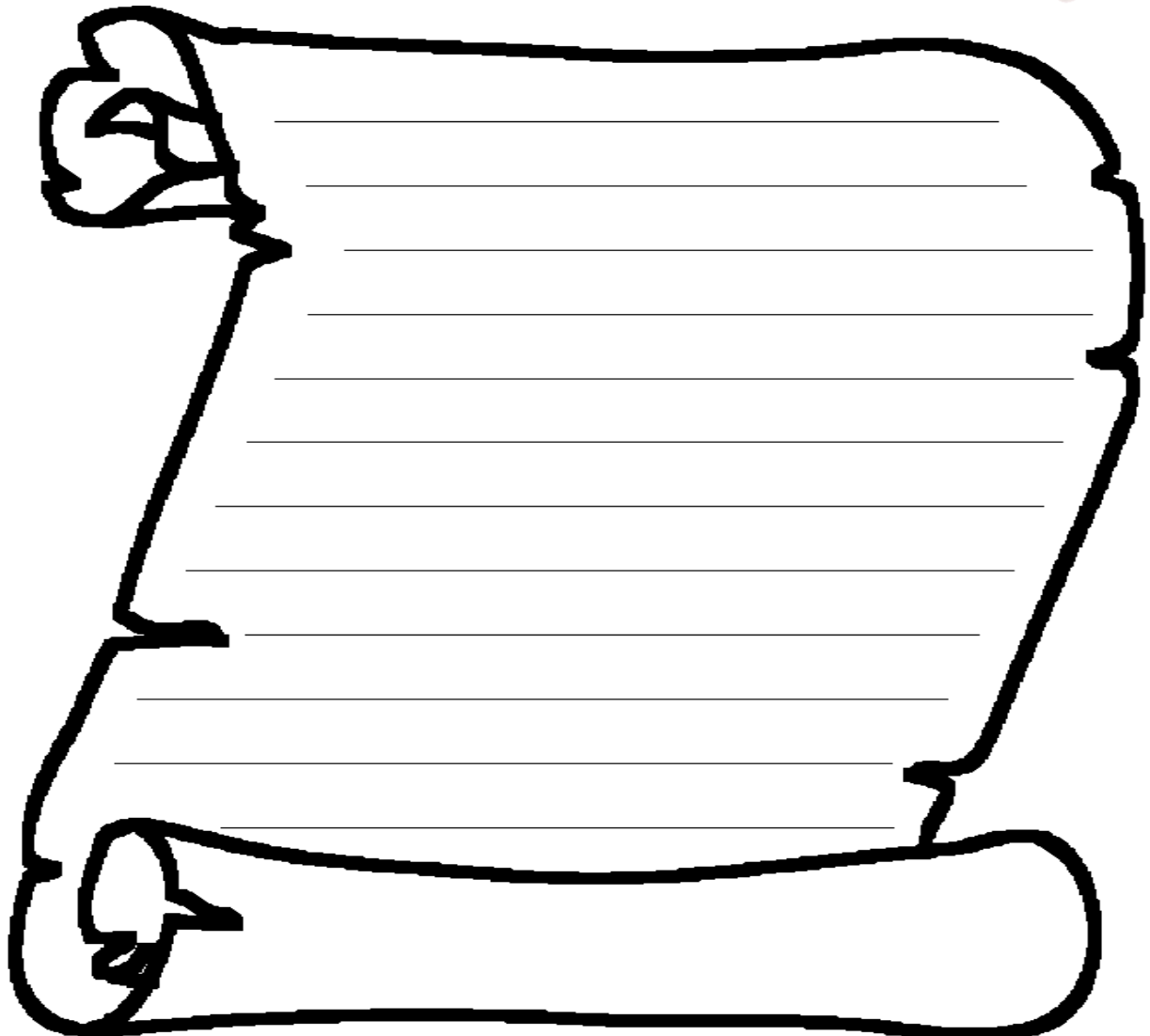
חשבו, לו את הייתם במקום של חז"ל, כשאתם מכירים את פסוקי המקרא וכן את ההלכה של בימי בית השני כיצד הייתם מעצבים את ההלכה של שמירת השבת:

האם הייתם ממשיכים את אותו קו מחשבה שהיה בימי בית המקדש השני והייתם משמרים את שמירת השבת הקיצונית והמוחלטת שהייתה באותם ימים?

האם הייתם מקלים מעט על עם ישראל והייתם מתירים חלק מהאיסורים שנקבעו בימי בית המקדש השני?

כיצד הייתם מפרשים הלכה למעשה את איסורי עשיית המלאכה הכתובה בתורה, על פי הפסוקים שלמדתם?

כתבו את דבריכם על גבי האיגרת, ונסו לנסח אותם בסגנון המיוחד של המשנה:

נו, אני כבר סקרנית לראות מה חכמים קבעו...

אז קדימה, בואו נתחיל...

המשנה שעוסקת במלאכות שחכמים הגדירו שאסור לעשות בשבת פותח במשפט הבא:

"אבות מלאכות ארבעים חסר אחת"

למה היא אומרת: "ארבעים חסר אחת" ולא יכולה להגיד לנו פשוט ל"ט, או שלושים ותשעה!?
אני לא מבינה, למה היא תמיד חייבת לסבך?!

את צודקת שהמשנה לפעמים בוחרת בכוונה "לסבך" את העניינים... אבל אני אל חושב שהיא עושה זאת כדי לסבך אותנו... אני מניח שיש לה סיבה טובה לכך שהיא בוחרת לכתוב דווקא בצורה הזו.

האם יש לכם הצעה שתוכל להסביר זאת?

לפניכם שתי הצעות לפרשנות. סמנו עד כמה אתם מסכימים עם כל אחת מההצעות:

אנחנו רגילים להתייחס למשנה כקובץ הלכות שמודפס בספרים. אבל בימיהם של חכמים כל המשנה נמסרה בעל פה. תלמידים שיננו אותה בעל פה וכך היא עברה מדור לדור. לכן הרבה פעמים הנוסח של המשנה נקבע בצורה מסוימת- כדי להקל על הזיכרון. ניתן להסביר שגם כאן, קל יותר ליזכור את המספר "ארבעים חסר אחת" מאשר את המספר 39. שיכול להתבלבל עם מספרים אחרים. כיוון שארבעים הוא מספר עגול ושלם, וזוכרים שרק צריך להוריד ממנו אחד.

מסכים:
1-2-3-4-5

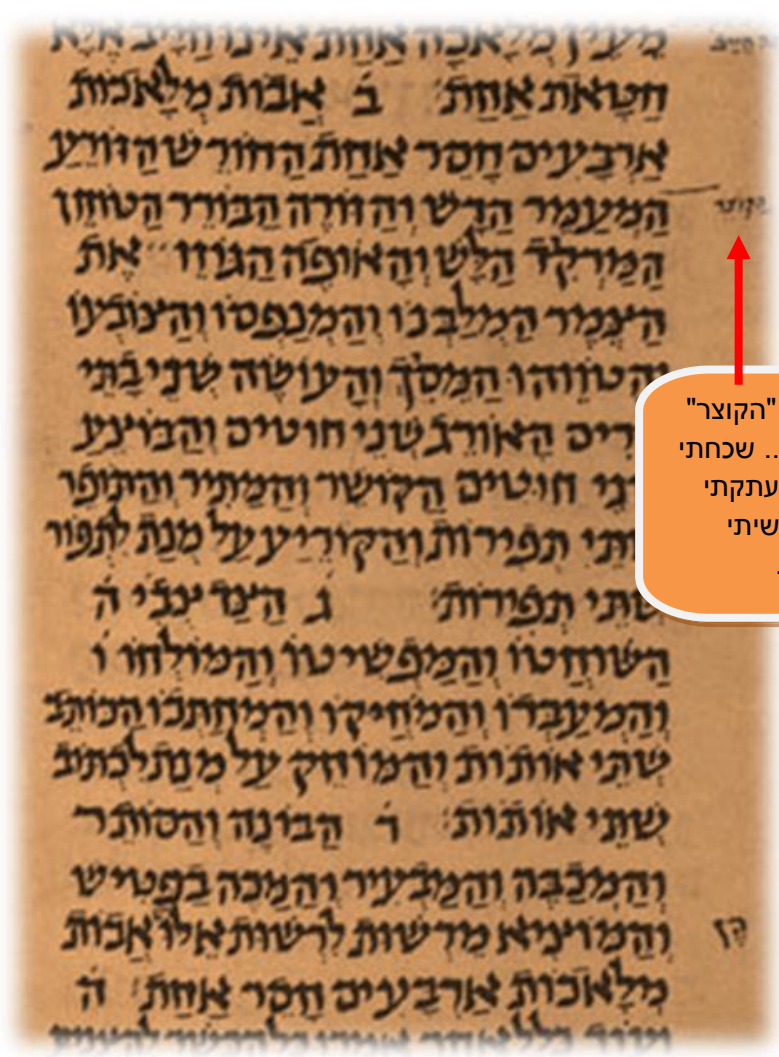
המספר ארבעים מופיע במקרא מספר רב של פעמים. חלק מהפרשנים והחוקרים טוענים שהמספר ארבעים הוא מספר "טופולוגי"- "סמלי". כלומר, שהרבה פעמים שכתוב לנו "ארבעים יום" או "ארבעים שנה" וכדומה, אין הכוונה לארבעים ממש, אלא שהמקרא רוצה לומר לנו שזה היה זמן ממושך. בנוסף ניתן לומר כי המשמעות הסמלית של המספר ארבעים היא "שלמות". אם מפרשים בדרך זו, ניתן להבין מדוע חכמים כתבו דווקא "ארבעים חסר אחת" במשנה שלנו. הם רצו ללמד אותנו ששמירת השבת שלהם היא כמעט שלימה, אבל לא לגמרי. כלומר, ששמירת השבת שלהם היא לא "טוטאלית", לא מוחלטת, כמו שמירת השבת של הכתות בימי בית המקדש השני.

מסכים:
1-2-3-4-5

כעת, לאחר שדנו על הכותרת של המשנה אנו יכולים לעבור אל תכון המשנה עצמה,

אל ל"ט אבות המלאכה שחכמים אסרו לעשות בשבת.

אתם בוודאי מכירים ספרי משנה שיוצאים לאור כיום ומודפסים בבתי דפוס...
 אבל דעו לכם שמצאנו כתבי יד עתיקים של המשנה,
 חלקם בני כמעט 1,000 שנה!
 לפניכם קטע מתוך כתב יד עתיק מאוד של המשנה.
 אני יודע שהכתב לפעמים קצת קשה ולא מובן,
 ובכל זאת יש לי משימה בשבילכם....

אתם שמים לב למילה "הקוצר"
 שכתובה כאן בשוליים... שכחתי
 לכתוב אותה, כאשר העתקתי
 את המשנה הזו, וכשעשיתי
 הגהה הוספתי אותה....

הידעתם!?

על ל"ט אבות מלאכה נכתבו פירושים ופלפולים הלכתיים רבים.

הספר המקיף ביותר על ל"ט אבות מלאכה הוא "מי טל", שבו נכתבו שיעוריו של הרב יחיאל מנחם מנדל קלמנסון, ראש ישיבת תומכי תמימים ברינואה (צרפת), על ל"ט אבות מלאכה האסורות בשבת.

! הביטו ברשימת המלאכות שבמשנה, ונסו לחלק אותה לקבוצות:

(אם לדעתכם יש יותר קבוצות הוסיפו משבצות בהתאם)

קבוצה א', שם כללי: _____

מספר המלאכות: _____

פירוט המלאכות: _____

קבוצה ב', שם כללי: _____

מספר המלאכות: _____

פירוט המלאכות: _____

קבוצה ג', שם כללי: _____

מספר המלאכות: _____

פירוט המלאכות: _____

קבוצה ד', שם כללי: _____

מספר המלאכות: _____

פירוט המלאכות: _____

אחת ההצעות לחלוקה לקבוצות בתוך המשנה המתארת את ל"ט אבות מלאכה,

היא חלוקה שנקראת בקצרה: "סידורא דפת" - "סדר הכנת הלחם".

על פי חלוקה זו, המשנה בנויה על פי הצרכים הבסיסיים של האדם אותם הוא יוצר:

לחם (אוכל), בגד, ספר ובית:

קבוצה א', שם כללי: "סידורא דפת", יצירת הלחם.

מספר המלאכות: 11

פירוט המלאכות: 1. החורש. 2. והזרע. 3. והקוצר. 4. והמעמר. 5. הדש. 6. והזרה. 7. הבורר. 8. הטוחן. 9. והמרקד. 10. והלש. 11. והאופה.

קבוצה ב', שם כללי: "סידורא דבגד", יצירת הבגד.

מספר המלאכות: 13

פירוט המלאכות: 1. הגוזז את הצמר. 2. המלבנו. 3. והמנפצו. 4. והצובעו. 5. והטווה. 6. והמיסה. 7. והעושה שתי בתי נירין. 8. והאורג שני חוטין. 9. והפוצע שני חוטין. 10. הקושר. 11. והמתיר.

קבוצה ג', שם כללי: הכנת הקלף והכתיבה, יצירת הספר.

מספר המלאכות: 9

פירוט המלאכות: 1. הצד צבי. 2. השוחטו. 3. והמפשיטו. 4. והמעבד את עורו. 5. והמוחקו. 6. המשרטטו. 7. והמחתיכו. 8. הכותב שתי אותיות. 9. והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות.

קבוצה ד', שם כללי: יצירת הבית. (או מלאכות שונות חסרות הגדרה משותפת).

מספר המלאכות: 6

פירוט המלאכות: 1. הבונה. 2. והסותר. 3. המכבה. 4. והמבעיר. 5. המכה בפטיש. 6. המוציא מרשות לרשות.

מדוע לדעתכם דווקא המלאכות האלו (מהנושאים שראינו) נקבעו כאסורים בשבת?

אלו מלאכות קשות במיוחד, מבחינה פיסית, ולכן התורה אסרה לעשות אותן בשבת- כדי שהאדם יוכל לנוח.

אלו הן המלאכות הכי שכיחות בקרב בני אדם, במיוחד בתקופת המשנה. ולכן דווקא הם נאסרו, כדי להבדיל בין ימי החול.

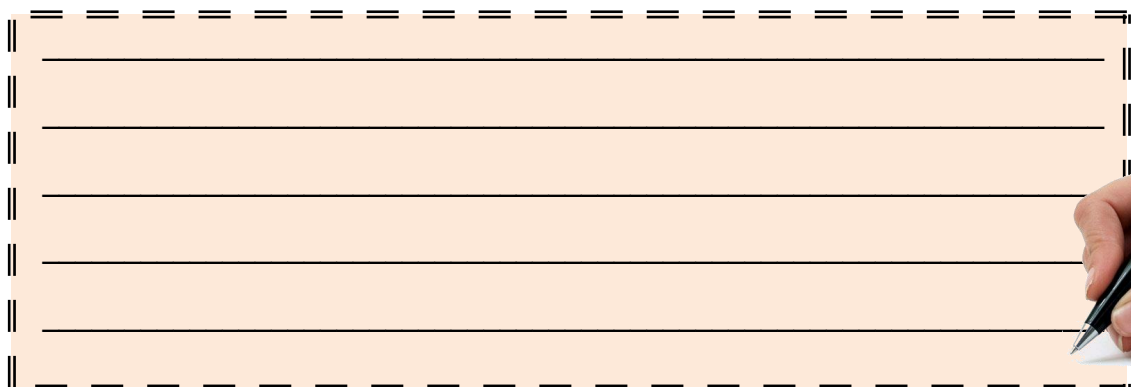
אלו מלאכות שמבטאות יצירה וכיוון שהתורה לא רוצה שהאדם יצור בשבת, כשם שאלוהים לא יצר ביום השביעי, היא אסרה את אותן מלאכות.

אלו המלאכות הראשונות שהאדם הראשון עשה בעולם: קודם כל תפר בגדים ולאחר מכן נענש להכין ב"זעת אפר" לחם.

אלו מלאכות של "אמנים" והן אסורות בשבת כיוון שהן דורשות רמה גבוה של תכנון וביצוע, ובכך הם גורמות לאדם להתרכז בהם במקום להתרכז בשבת עצמה.

אלו מלאכות שנעשו בעת בניית המשכן, וכיוון שהתורה רוצה ללמד אותנו שקדושת שבת חשובה (אפילו) מקדושת המשכן, היא אוסרת דווקא את המלאכות האלו.

הרחיבו במילים שלכם את הסיבה שבחרתם, והסבירו מדוע בחרתם דווקא בה:

כפי שראינו במדרש (בעמוד 12) חכמים קשרו בין איסור המלאכה בשבת למלאכות שנעשו בעת הקמת המשכן. אמירה זו של המדרש, לא נותרה רק בגדר רעיון, אלא חכמים בתלמוד דנו והוכיחו כיצד כל אחת מל"ט אבות מלאכה נקבעה על בסיס יצירה כלשהי שנעשתה במשכן.

קבוצה א', שם כללי: מלאכות שנעשו בהכנת הרכיבים לצורך צביעת יריעות המשכן.

מספר המלאכות: 11

פירוט המלאכות: 1. החורש. 2. והזרע. 3. והקוצר. 4. והמעמר. 5. הדש. 6. והזורה. 7. הבורר. 8. הטוחן. 9. והמרקד. 10. והלש. 11. והאופה (מבשל).

קבוצה ב', שם כללי: מלאכות שנעשו כדי ליצור את היריעות.

מספר המלאכות: 13

פירוט המלאכות: 1. הגוזז את הצמר. 2. המלבנו. 3. והמנפצו. 4. והצובעו. 5. והטוהו. 6. והמיסה. 7. והעושה שתי בתי נירין. 8. והאורג שני חוטין. 9. והפוצע שני חוטין. 10. הקושר. 11. והמתיר. 12. והתופר שתי תפירות. 13. הקורע על מנת לתפור שתי תפירות.

קבוצה ג', שם כללי: מלאכות שנעשו לצורך הכנת עורות האיילים המאודמים ועורות התחשים.

מספר המלאכות: 7

פירוט המלאכות: 1. הצד צבי. 2. השוחטו. 3. והמפשיטו. 4. והמעבד את עורו. 5. והמוחקו. 6. המשרטטו. 7. והמתכו.

קבוצה ג', שם כללי: מלאכות שנעשו לצורך הקמת המשכן.

מספר המלאכות: 8

פירוט המלאכות: 1. הכותב שתי אותיות. 2. והמוחק על מנת לכתוב שתי אותיות. 3. הבונה. 4. והסותר. 5. המכבה. 6. והמבעיר. 7. המכה בפטיש. 8. המוציא מרשות לרשות.

מדוע לדעתכם חכמים מקשרים בין מלאכת יצירת המשכן לבין מלאכות שבת?
מה אנו יכולים ללמוד מכך על התפיסה של חז"ל- איזה מלאכות אסור לעשות בשבת?

חזרו לעמוד 30 והעתיקו את התשובות שיכולות להסביר מדוע נאסרו דווקא המלאכות האלו?

(יכולות להיות מספר תשובות!)

א.

ב.

ג.

סליחה שאני מתערב, אבל פעם סבא שלי אמר לי שלדעתו הסיבה היא שהמלאכות האלה הם לא סתם מלאכות, אלא הם מלאכות רציניות, שצריך להקדיש להם מחשבה ותכנון. הן "מלאכת מחשבת". מלאכות של אומנים. ולא משהו שעושים ככה סתם. ולכן דווקא הם נאסרו בשבת.

זה הסבר יפה... אבל רגע, אם כך למה אסור להדליק אש בשבת? זו לא מלאכת אומן שדורשת חשיבה וכדומה. כל אחד יכול להדליק אש!

כתבו בבלון הדיבור מה הייתם משיבים לשאלה זו.

כעת אנו יכולים להתחיל בלימוד הסוגיא עצמה.

על מנת להצליח להבין סוגיה בגמרא בצורה נכונה
אנחנו קודם כל צריכים לנסות לחלק אותה לפסקאות.

יש לי הצעה בשבילכם: הרבה פעמים, אם כי לא תמיד, אנו יכולים לגלות שפסקה חדשה מתחילה בגמרא בכך שדמות אחרת מופיעה ואומרת את דעתה או שואלת את שאלתה. חפשו את הדמויות השונות המופיעות בקטע הגמרא וסמנו אותם...

! לפניכם הקטע מתוך הגמרא נסו לחלק אותו לפסקאות:

פסקה א' - סמנו בצבע אדום.

פסקה ב' - סמנו בצבע כחול.

פסקה ג' - סמנו בצבע ירוק.

': והלש

והוא פה: אמר רב פפא שבק תגא רידן
בייטל סממעין דהוה במישכן תקט אפה
תגא רידן סדורא דפת נקט אמר רב אחא
בר רב עורא *הא מאן ידשדא סכתא
לאחונא דייב משם מבשל פשיטא מהו
דתימא לישרורי מגא קא מיטין קמיל דמורפא
רפי והוד קמיט אמר רבה בר רב הונא
*הא מאן דארתח טפרא דייב משם מבישל
פשיטא מהו דתימא כיון דהוד ואיקוישא
אימא לא קמיל

! אם לא הצלחתם, עברו לעמוד הבא והביטו בחלוקה של הקטע לפסקאות

וצבעו את הגמרא המובאת כאן לפנינו על פי אותה חלוקה.

! העזרו בפירוש רש"י, בפירוש המושגים ובתרגום המילולי של המילים המובאים בעמוד הבא,

ונסו לפצח את דבריה של הגמרא:

1. "זהלש והאופה" –

2. אמר רב פפא:

3. שבק תנא דידן בישול סממנין דהוה במשכן,

ונקט אופה!

4. תנא דידן – סידורא דפת נקט.

פסקה
א'

5. אמר רב אחא בר רב עזרא: האי מאן דשדא סיכתא

לאתונא – חייב משום מבשל.

6. פשיטא!

7. מהו דתימא – לשרורי מנא קא מיכוין,

8. קא משמע לן: דמירפא דפי, והדר קמיט.

פסקה
ב'

9. אמר רבה בר רב הונא:

10. האי מאן דארתח כופרא – חייב משום מבשל.

11. פשיטא!

12. מהו דתימא – כיון דהדר ואיקושא – אימא לא,

13. קא משמע לן.

פסקה
ג'

אף פעם לא חשבתי שגמרא יכולה להיות כל כך
צבעונית...
אני רגיל תמיד לראות אותה רק בשחור לבן...

מושגים תלמודיים:

זוכרים את השאלה ששאלתי אתכם בעמוד 33?
עכשיו תראו מדוע שאלתי אותה...

כאשר הגמרא מתחילה מסיימת נושא אחד ומתחילה נושא אחר היא תסמן זאת בנקודתיים. הרבה פעמים הגמרא תצטט לאחר הנקודתיים קטע מתוך המשנה ולאחר מכן שוב יהיו נקודתיים שיסמנו את סוף הציטוט ואת תחילת הגמרא על אותו קטע.

הסתכלו בקטע הגמרא שאנו עוסקים בו-

מה הם המילים שמצוטטות מהמשנה במקרה שלנו? _____
אם כן, באיזה נושאים הגמרא יכולה לדון: _____

כעת עלינו ללמוד מושג חדש, או יותר נכון מבנה קבוע של הגמרא שמאוד יכול לעזור לנו בהבנת הגמרא שלפנינו, ובהבנת קטעים נוספים מהגמרא.

לפניכם, המבנה שחוזר על עצמו פעמיים בסוגיא שלנו (בפסקאות ב ו ג) המבנה הזה הוא מבנה מאוד נפוץ בגמרא, לכן אנחנו צריכים להכיר אותו היטב:

פשיטא - פשוט! מובן מאלינו! תמיהה ביחס לאמירה שנראה כי אין בה כל חידוש.
מהו דתימא - היית אומר, או היית חושב...
פתיחה לתשובה על השאלה 'פשיטא'. כלומר הדברים אינם פשוטים, הם נכתבו מפני שלולא היו כתובים היית יכול לומר...
קא משמע לן - על כן משמיע לנו. סיום התשובה, מה בעצם בא להשמיע לנו החכם שעליו שאלה הגמרא את שאלת ה"פשיטא".

הבנתי, זה כמו לדוגמא המקרה הבא...
פעם אחת בא אחד התלמידים אל המורה שלו ואמר לו:
"אני לא רוצה עכשיו ללמוד."
פשיטא! (ברור! אף תלמיד לא רוצה ללמוד אף פעם?)
מהו דתימא (הייתי חושב): שאין התלמיד רוצה ללמוד אף פעם.
קא משמע לן (בא והשמיע לנו, וחידש) שעכשיו הוא לא רוצה ללמוד, אבל בפעם אחרת- כן.

כתבו גם אתם מקרה שבו יש שימוש בשלושת המונחים!
התלמודיים שלפנינו:

מילון ארמי עברי פסקה א':

שבק- עזב (לא מנה).

תנא דידן- התנא שאמר את המשנה שלנו.

בישול סממנין דהוה במשכן- את מלאכת בישול- שהייתה בהקמת המשכן, כאשר בישלו את הסממנים עבור הקטורת.

ונקט אופה- ובמקום זאת (הבישול) לקח (מנה) את האופה.

תנא דידן סידורא דפת נקט- התנא שלנו, סידר את המשנה על פי סדר הכנת הלחם, ולא על פי מלאכות המשכן.

מילון ארמי עברי פסקה ב':

האי מאן- מי ש...

דשדא סיכתא לאתונא- הכניס יתד מעץ לתוך תנור כדי ליבש אותו.

פשיטא- פשוט.

מהו דתימא- הייתי אומר.

לשרורי מנא קא מתכיוין- לחזק את הכלי הוא מתכוון. ולא לא יהיה חייב משום בישול, כיוון שבישול זה "ריכוך".

קא משמע לן- בא והשמיע לנו.

דמירפא רפי והדר קמיט- שקודם העץ מתרכך ורק לאחר מכן הוא מתקשה. ולכן גם במקרה הזה יהיה חייב משום מבשל- כי בתהליך היה שלב של התרככות.

מילון ארמי עברי פסקה ג':

האי מאן- מי ש...

דארתח כופרא- שהתיך זפת.

פשיטא- פשוט.

מהו דתימא- הייתי אומר.

כיון דהדר ואקושא- כיוון שזה חוזר ומתקשה, אין זה משום בישול, שהגדרתו היא ריכוך.

קא משמע לן- בא והשמיע לנו, שגם אם בסופו של דבר לא התרכך החומר, כיוון שבתהליך עצמו הייתה התרככות- חייב משום בישול.

פירוש רש"י:

ונקט אופה- דלא שייך במלאכת המשכן כלל.

סדורא דפת- שהתחיל בו נקט. ואופה במקום בישול סממנין הוא, שהוא בישול דפת.

דשדא סיכתא- שהשליך יתד לח לתנור חם ליבשו, שיתקשה.

לשרורי- לחזק, ואין כאן בישול.

דמרפי דפי- על ידי חום האור והמים שבתוכו יוצאין. ולאחר שיצאו מימיו קמיט- מתקשה, וכי רפי ברישא הוי בישולו.

דארתח כופרא- שהתיך זפת.

והדר אקושי- חוזר ומתקשה.

מה היינו עושים בלי רש"י?
איך מישהו היה מבין את
הגמרא בכלל?

פסקה א':

_____ הציטוט מהמשנה אליו תתייחס הגמרא:

_____ השאלה של רב פפא:

_____ התשובה של הגמרא:

פסקה ב':

_____ האמירה של רב אחא בר רב עזרא:

_____ שאלת הגמרא על דבריו:

_____ התשובה של הגמרא:

פסקה ג':

_____ האמירה של רבה בר רב הונא:

_____ שאלת הגמרא על דבריו:

_____ התשובה של הגמרא:

קראו כעת את דברי הסוגיא בעברית, מראשיתה ועד סופה (על פי פירושו של הרב שטיינזלץ) ובדקו האם הבנתם בצורה נכונה את המהלך של הגמרא:

1. "הלש והאופה" – נימנו במשנה בין אבות המלאכות.
2. ותהה רב פפא על כך ושאל:
3. עזב התנא שלנו במשנה את המלאכה של בישול שהייתה בסממני הצבע במשכן, ולקח את מלאכת האופה שלא הייתה במשכן במקומה! והלוא כאמור כל אבות מלאכות נלמדו ממלאכות המשכן, ומדוע לא מנה בישול?
4. התנא שלנו (מי שאמר את המשנה שלפנינו) את סידור עשיית הלחם נקט. והשתמש בכך כבסיס לסידור של אבות המלאכות, שהתחילה בחרישה וסיים בגמר מלאכת הלחם.

פסקה
א'

5. אמר רב אחא בר רב עזרא: המכניס יתד לתנור כדי לייבשו – חייב משום בישול.
6. פשוט! מובן מאליו! ומדוע הוא צריך לומר לנו זאת?
7. הייתי אומר: לחזק את הכלי הוא מתכוון. שהרי לבסוף היתד מתקשה בשהותה בתנור, ומלאכת הבישול הגדרתה ריכוך דברים על ידי האש.
8. על כן משמיע לנו שקודם העץ מתרפה ומתרכך ואחר כל מתקשה. ולכן חייב משום בישול, כי בכל זאת היה תהליך של התרככות.

פסקה
ב'

9. אמר רבה בר רב הונא: מי שהרתיח זפת – חייב משום בישול.
10. פשוט! מובן מאליו! ומדוע הוא צריך לומר לנו זאת?
11. הייתי אומר כיוון שחוזרת ומתקשה אחר כך, אולי אין זה נחשב בישול. שכן כפי שאמרנו – הגדרתה הבישול היא ריכוך על ידי האש.
12. על כן השמיע לנו, שכיוון שבתהליך עצמו הייתה התרככות, אף אם בסופו של דבר הזפת התקשתה, הרי זה חייב משום בישול.

פסקה
ג'

לסיכום:

דמיינו את עצמכם כתלמידים בבתי המדרש בבל.

כתבו בבועת הדיבור הראשונה את שתי השיטות שעל פי הן קבעו חז"ל את ל"ט אבות מלאכה:

ובבועת הדיבור השנייה הסבירו כיצד הייתם מגדירים את המילה "בישול" על פי הגמרא הזו.

(מה ייחשב בישול בשבת ומה לא ייחשב בישול)

א

ב

כתבו סיכום בן חמש שורות לפחות, ובו נסו להסביר את משמעות איסורי עשיית מלאכה בשבת על פי חז"ל (משנה ותלמוד): !

- אתם יכולים להיעזר בשאלות שלפניכם:
- מה המשמעות של פרטי ההלכה האלו, ושל הדין המסובך הזה בגמרא?
- מה הם מלמדים אותנו על שבת?
- מה המשמעות של יום המנוחה? מנוחה של מי? מנוחה ממה?
- מה המשמעות של איסור עשיית מלאכה?
- מה מטרת איסור זה?
- התייחסו להבדל שבין הגישה של התלמוד לגישה שלכם אל שמירת השבת ואת הבנת פסוקי המקרא, אם אכן קיים פער שכזה.

ברצוני להביא בפניכם את דבריו של פרופסור יהודי למתמטיקה שגם אוהב ללמוד וללמד תלמוד. שמו הוא ז'ורז' הנסל, והוא חי בצרפת. גם הוא למד את הסוגיא שאנו למדנו, וגם סוגיות רבות אחרות שעוסקות באיסורי מלאכה בשבת, ולאחר לימוד ארוך ומקיף הוא ניסה להסביר את המשמעות של כל פרטי ההלכה יחד, של כל הפלפולים והפיתולים של התלמוד בנושא זה. וכך הוא הסביר:

"אין די בכך שפעולה תנבע משלושים ותשעה אבות המלאכה כדי שתיאסר בשבת, לפחות לא מדאורייתא. כדי שתאסר היא חייבת גם להיות מוגדרת כ"מלאכת מחשבת", ביטוי שהוראתו הרווחת היא מלאכת אמן. [...]"

כדי שפעולה תיאסר מן התורה, היא חייבת להתקשר לאחד מל"א אבות המלאכה שנמנו במשנה או לאחת התולדות שלהם.

נוסף על כך היא צריכה להיות "מלאכת מחשבת", והדבר מחייב את מילויים של ארבעה תנאים לפחות:

א. היא צריכה להתבצע בכוונה (שמתכוונים לעשות אותה ספציפית).

ב. היא צריכה להתבצע בדרכה הרגילה (ולא בשינוי).

ג. כשקיימות שתי דרכים לביצוע מלאכה מסוימת, האחת טכנית או מקצוענית והשנייה פשוטה, "הדיוטית", רק הראשונה (המקצוענית) נחשבת למלאכת מחשבת.

ד. היא צריכה להיות מלאכה בונה (ולא מקלקלת).

מן הניתוח הקצר הזה עולה בבירור שהמטרה העיקרית של השבת אינה להפוך את השבת למנוחה שבועית.

נראה איפוא שאיסור מלאכה בשבת חותר להפסקה כללית של עבודת האדם, אבל של האדם כיצור חושב ובעל רצון חופשי, המונע כל הזמן בכוחן של תוכניות לשינוי חומרי ומוציא אותן אל הפועל באמצעים הטכניים שמחשבתו מעמידה לרשותו.

התוכן העיקרי של האיסור השבתי הוא עצירת כל "מלאכה מחושבת" ולא מיסוד של יום מנוחה שבועי לעובד בפרך.

לכן אין תימה שהתלמוד בחר במלאכת הקמת המשכן כאב-טיפוס למלאכה האסורה בשבת; אין דוגמא טובה יותר למלאכה מעודנת ומתוחכמת, היפוכה הגמור של הפעל כוח גם ופראי".

(על פי ז'ורז' הנסל, חקירות תלמודיות, עמ' 176-178)

מה דעתכם על דבריו של ז'ורז' הנסל?

האם אתם מסכימים איתו?

רב-שיח

ראינו שאחת הדרכים לפרש את איסור עשיית מלאכה בשבת היא שאסור לעשות מלאכות שמוגדרות: "מלאכת מחשבת"- מלאכה של אומן שמטרתו היא יצירתו והוא מקדיש לשם כך, את מלא מחשבתו, כוונתו ויכולותיו האישיות והטכניות.

אבל אם זה כך, מדוע אסור לי להדליק את המחשב או את הטלוויזיה?

נכון, ומדוע אסור לי להדליק חשמל בבית, או לחמם את האוכל במקרואגל. הרי אלו ממש לא מלאכות שדורשות מחשבה, או יצירה מיוחדת!

מה הייתם משיבים לשאלות אלו בעקבות הלימוד שלנו?

בכדי לענות על שאלות חשובות ומשמעותיות כגון אלו מומלץ לקרוא מה היה לאנשים חכמים לאורך שונות ההיסטוריה של העם היהודי להגיד. ורק לאחר מכן לצרף את הקול הייחודי שלנו לשלל הקולות...

! קראו את הקטעים המובאים בעמוד זה ובעמוד הבא אחריו, צבעו את הקטע שיכול לענות על השאלות שהוצגו בדרך הטובה ביותר. כתבו את דבריכם כנאום, אותו תוכלו לשאת בפני הכיתה:

"אמר ר' סימון בשם ר' שמעון החסיד:
בעולם הזה אדם הולך ללקוט תאנים בשבת - אין התאנה אומרת לו כלום;
אבל לעתיד לבוא היא צווחת ואומרת: "שבת הוא!"
(ילקוט שמעוני, ירמיה, רמ"ז שט"ז)

"מי אינו מכבד את היום הקדוש הזה, הנותן מנוחה מן העבודה ומרגוע לי ולבני מסביבתי, ולא לבני חורין בלב, אלא גם לעבדים ואפילו לבהמות- המשא? שכן על המנוחה מן העבודה מתענגים כל העבדים וכל הבהמות, שהטבע יעד אותם להיות עבדים לבני האדם, וכל האילנות והנטיעות למיניהם. לפי שאסור לתלוש כל ענף וכל זמורה, ואפילו עלה. אסור לקטוף כל פי יהיה אשר יהיה, הכל עזוב לנפשו ביום הזה וחפשי בבחינה ידוע, לפי שאין אדם שולח את ידו בשום דבר כאלו..."
"פילון, "חיי משה", מתוך ספר המועדים, "השבת" עמ' 15)

"שנצטווינו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מדברים שאינן מלאכה. לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות ולמלא החביות יין ולפנות הכלים וגם האבנים מבית לבית וממקום למקום וכו'. יהיו עומסים על החומרים ואף יין וענבים ותאנים וכל משא יביאו, ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משיכמים למלאכתם ומשכירים עצמם כמו בחול לדברים אלו וכיוצא בהם וכו'. שבכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה "שבתון" - שיהיה יום שביתה ומנוחה. לא יום טורח ממלאכה".

(פירוש הרמב"ן לתורה, ויקרא, כ"ג, כ"ד)

"אם תשיב משבת רגלך,

עשות חפצך ביום קדשי;

וקראת לשבת ענג,

לקדוש ה' מכבד,

וכבדתו מעשות דרכיך,

ממצוא חפצך ודבר דבר -

אז, תתענג על-ה',

והרפכתך, על-פמתי ארץ;

והאכלתיך נחלת יעקב אביך,

כי פי ה' דבר".

(ישעיה נ"ח, י"ג - י"ד)

"השבת היא הזמן שבו מוותר האדם על יכולתו לשנות את העולם. באמצעות ההפעלה של מחשבתו, יודע האדם לברוא, לייצר, לשנות והפעילות הזו היא חלק מייעודו, כמעט חובה. אבל התורה מציבה גבול לעוצמת האדם. השבת מוגדרת כרגע שבו מצווה האדם לוותר על כוחו. תחילה יש כאן התנזרות: "לא תעשה כל מלאכה". האדם הוא אדון העולם הארצי, הוא משנה אות וכוונות נפשו ומכפיף אותו לשליטתו. אך התורה קובעת גבול של זמן לריבונות הזאת. [...]

זמן החולין הוא הזמן של התפרסות הקיום. התמדה בקיום, התרחבות, כיבוד, שליטה בטבע (ולמרבה הצער גם בבני אדם), צו עשייה ומימוש מתעצם של הגדלה אינסופית של עושר ועוצמה - כל אלה הן קטגוריות של התפרסות הקיום האנושי. "ומלאו את הארץ וכבשוה" - נאמר בספר בראשית, אמירה שאפשר לפרשה הן כפקודה והן כברכה. חמוש במחשבתו מעצב האדם את העולם לנוחיותו, הופך אבנים לבתי מגורים, גרגרי בר למאכלים מעודנים ולאריגים מתנוצצים, ועצי יער לרהיטים יקרים.

באה השבת ואיתה ה"קדושה" שלה, אתנחתא תקופתית לאימפריאליזם הזה. אתנחתא, פשוטה כמשמעה: "עצור"! הקדושה שמתהווה אינה נוצרת מתוך איזו אקסטזה מיסטית אלא כמין ויתור קמאי על השליטה בעולם.

שוב אנו יכולים לראות כמה לקויה היא הגדרת השבת כ"מנוחה שבועית". מבחינה מסוימת יש כאן אפילו שגיאה. האמת היא שאם מאמצים זווית ראייה זאת, השבת משתלבת בתמונה כמין פסק זמן הכרחי לפני כיבוש נרחב עוד יותר. לא עוד הגבלה על כוח אלא להפך - רענון כוחות, עצירה זמנית בתוך הצעידה קדימה. במקום שהשבת תהיה רגע של התגברות על משחק ההוויה, היא הופכת להיות אבזר הכרחי שלו. [...]

היהדות החליטה שזהו הדגם שיש לחקות - אדם חזק ויוצר, אך כזה שמסוגל גם לבלום את עוצמתו ויצירותיו.

התבוננו היטב בציור שלפניכם :

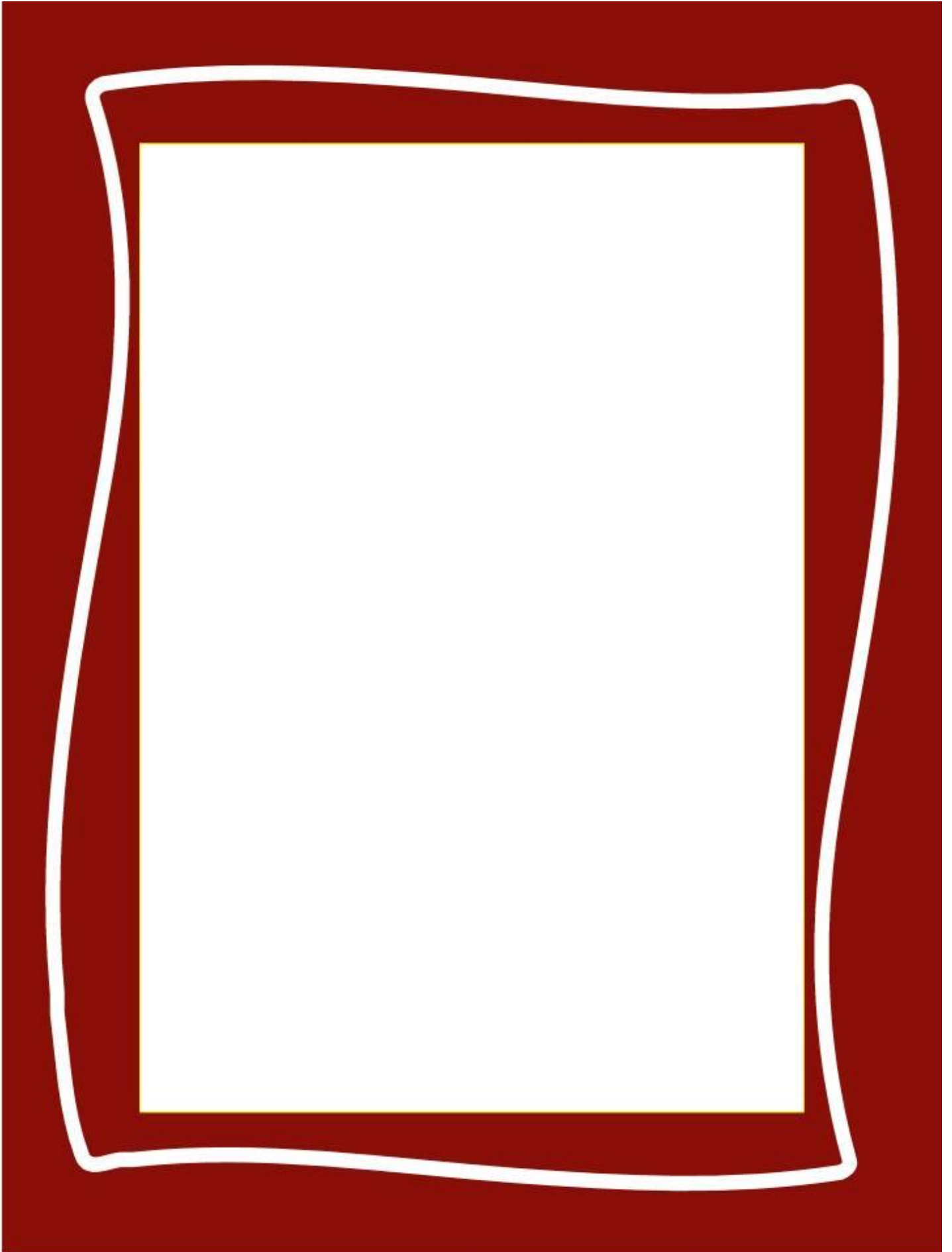
האם הציור משקף לדעתכם את המשמעות של השבת כפי שהיא עולה מתוך הלימוד?

הסבירו את עמדתכם!

"מקדש בזמן" מאת זאק יתרו חלמיש (c) 2010

הציעו ציור נוסף שיוכל לשקף את משמעות השבת כפי שעולה מתוך המקורות שלמדנו:

פשו"ת לשאל!

לכבוד הרב,
השבת התארחנו אצל חברים (דתיים) לסעודת
שבת מיד לאחר תפילת שחרית.
כשהגענו הגישו לנו מרק, ואני חייב להגיד
שהופתעתי מאוד.
אני הרי יודע שאסור לחמם מרק בשבת בבוקר,
שכן המים רותחים על הפלטה- וזה בגדר בישול.
(בערב שבת מותר- אם שמים את המרק מבעוד
יום כשהוא רותח על הפלטה)
לא היה נעים לי להעלות את הנושא ולפגוע
בחברים שלנו, אבל גם לא יכלתי מהמרק כיוון
שידעתי שהוא "בושל" בשבת.
רציתי לדעת האם יש מקור בהלכה המתיר חימום
מרק בשבת בבוקר.
בברכה,
שלום שבת.

שלום שלום,
קודם כל אני רוצה לשבח אותך על כך שלא הלבנת את פני חבריך,
על אף שחשבת שהוא מחלל את השבת. וטוב שכך עשיתי, כיוון שאכן יש לו על מי לסמוך.
ישנו כלל בהלכה שקובע ש"אין בישול לאחר בישול" כלומר דבר שהוא כבר מבושל, גם אם אתה שם אותו שוב
בתנור וכדומה- הוא אינו מתבשל, אלא רק מתחמם.
ישנה מחלוקת יסודית בין גדולי הראשונים בשאלה, האם הכלל הזה חל גם על תבשילים נוזליים כמרק
ורטבים:
לדעת הרמב"ם, הרשב"א והר"ן, גם על מרק מבושל חל הכלל ש"אין בישול אחר בישול", ולכן לדעתם, מותר
לקחת בשבת מרק מהמקרר ולהניחו על גבי סיר שמונח על האש, ולחממו.
אבל לדעת רש"י, רא"ש, סמ"ג והסמ"ק, רק על תבשילים מוצקים חל הכלל "אין בישול אחר בישול", ומותר
לחמם בשבת. אבל לגבי תבשילים נוזליים, גם לאחר שנגמר בישולם, אם התקררו יש בחימום בשבת איסור
בישול.
אמנם, רוב הפוסקים אינם מתירים חימום של מרק (או כל משקה אחר) בשבת (אם לא הרתחת זאת מבעוד
מועד), אולם ישנם יהודי שומרי תורה ומצוות, בעיקר יוצאי תימן, שנוהגים כדעת הרמב"ם.
ולפי זה, אם מנהג אבות בידו של חברך, שאצלם מחמים מרק גם בשבת בבוקר- הרי שיש לו על מי לסמוך.
ואף אתה יכולת לאכול ממנו כיוון שכבר קבעו חכמים כלל חשוב בהלכות שבת:
שכל עוד שבכל עת שעל פי דעה אחת לא נעשה במאכל איסור בישול, מותר לכולם לאכול מאותו התבשיל.
שבת שלום,
הרב אליעזר

(על פי דבריו של הרב אליעזר מלמד)

בתתי לברר!

בעקבות הלימוד בוודאי נותרו לכם או התעוררו אצלכם שאלות רבות. שכן, ככל שלומדים יותר כך רק מתרבות השאלות.

זה המקום לברר ולחקור!
כי עיקר הלימוד אינו מתרחש בין כותלי הכיתה,
אלא מתוך סקרנות טבעית ובירור אישי שלכם...

לכן, בחרו אב מלאכה אחד וחקרו את הגדרתו ואת משמעותו
וקדימה, צאו לברר!

וכמובן, אל תשכחו לכתוב זאת כדי שתוכלו לספר לכיתה את כל מה שגיליתם...

(מומלץ להעזר בספר "ליט אבות מלאכה")

להזכירם!

ל"ט אבות מלאכה:

החורש, הזורע,
הקוצר, המעמר,
הדש, והזורה, הבורר
הטוחן, המרקד, הלש
והאופה.
הגודד את הצמר,
המלבנו, והמנפצו,
והצובעו, והטוהו,
המיסך, והעושה שני
בתי נירים,
האורג שני חוטים,
והבוצע שני חוטים,
הקושר והמתיר
והתופר שתי תפירות
והקוריע על מנת
לתפור שתי תפירות.
הצד צבי, השוחטו
והמפשיטו והמולחו
והמעבדו והמוחקו
והמחתכו,
הכותב שתי אותות
והמוחק על מנת
הבונה והסותר
והמכבה והמבעיר
והמכה בפטיש
והמוציא מרשות
לרשות.

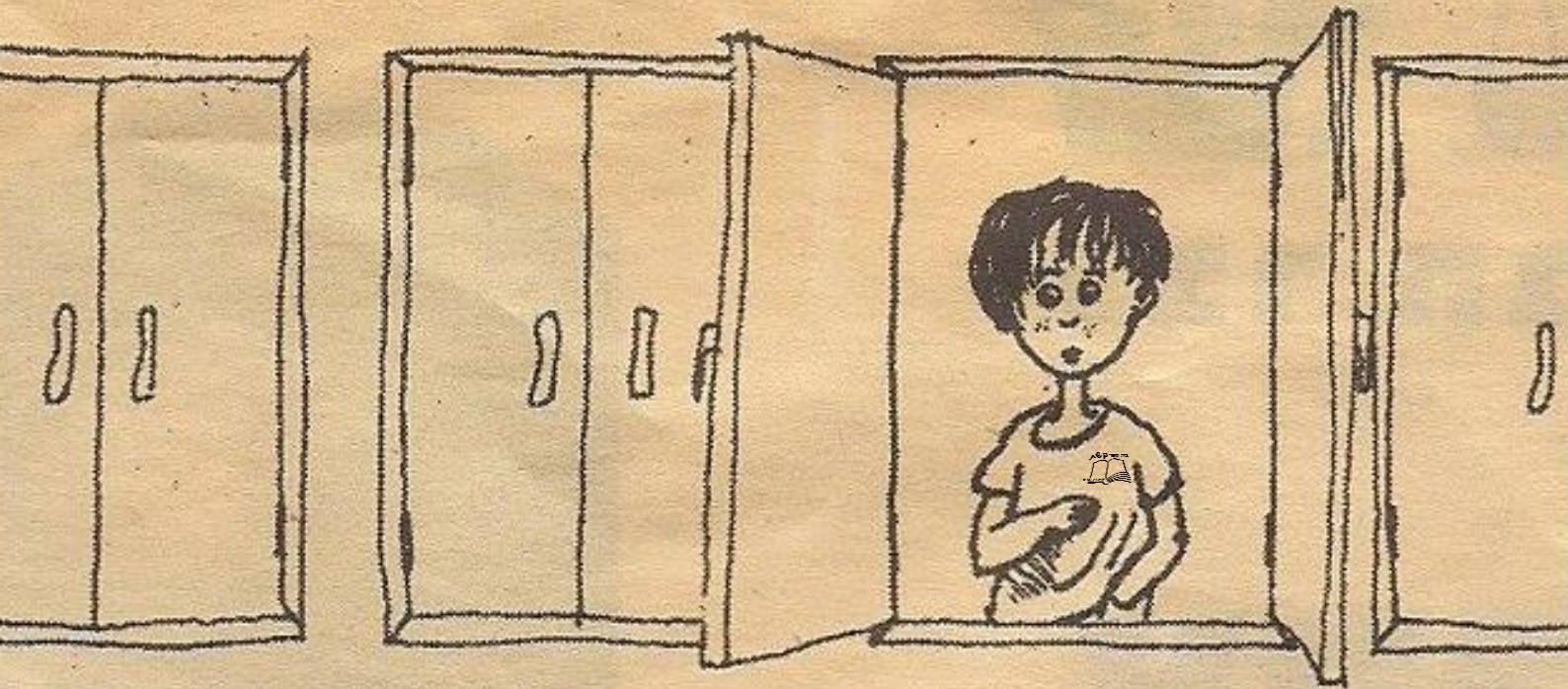
אב המלאכה:

הסבר והגדרה של אב המלאכה:

דוגמאות משמירת השבת שלנו בו נשמר אב מלאכה זה:

מה הסיבה לדעתכם שאסור לעשות אב מלאכה זה בשבת?

המקורות לתשובותיי:

יְהוּדִים טוֹבִים

יְהוּדִים טוֹבִים
שְׂאֲנִי בְּכָל־לֹא מִפִּיר
מִמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים
וְגַם פִּה מִהָעִיר
הֵייתִי רוֹצָה שְׂיִדְעוּ כוֹלָם
שֵׁשׁ יוֹתֵר מִדֶּרֶךְ אַחַת בְּעוֹלָם
לְהִיוֹת יְהוּדִי
וְהַדֶּרֶךְ הַזֹּאת הִיא שְׁלִי